

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2050.gadam
Sākotnējais ietvars (kodols)

V.1.0.

Satura rādītājs

Ievads	4
I Situācija un attīstības ceļa izvēle	4
II Vīzija	6
III Prioritātes	6
IV Stratēģijas uzbūve un darbības loģika	7
V Attīstības virzieni	9
1. Drošība	9
1.1. Ārējā drošība	10
1.2. Iekšējā drošība un tiesiskums	10
2. Paaudžu atjaunotne	10
2.1. Atbalsts ģimenēm ar bērniem	12
2.2. Migrācija un integrācija (iedzīvotāju atgriešanās un piesaiste)	12
3. Izglītība un prasmes	13
3.1. Zināšanas, prasmes un personības izaugsme	14
3.2. Kvalitatīva, moderna un pieejama izglītības sistēma	14
3.3. Talanti, darba tirgus un mācīšanās visa mūža garumā	15
4. Veselība un sociālā drošība	15
4.1. Vesels cilvēks	17
4.2. Pieejama un moderna veselības aprūpe	17
4.3. Aktīva novecošanās un senioru atbalsts	18
4.4. Sociālā drošība un sociālā aizsardzība	18
5. Produktīva tautsaimniecība	19
5.1. Konkurētspējīgas nozares un jaunas izaugsmes jomas	20
5.2. Uzņēmējdarbības vide, eksports un investīcijas	20
5.3. Kapitāls un ilgtspējīgas publiskās finanses	20
6. Publiskā pārvalde	21
6.1. Vienota un efektīva publiskā pārvalde	22
6.2. Pierādījumos balstīta un lietotājoorientēta publiskā pārvalde	22
6.3. Atvērta un iesaistoša publiskā pārvalde	23
7. Tehnoloģijas un digitalizācija	24

7.1.	Tehnoloģiskā suverenitāte un noturība	25
7.2.	Tehnoloģijās balstīta ekonomika	25
7.3.	Tehnoloģiski prasmīga, droša un iekļauta sabiedrība	25
8.	Inovācija	26
8.1.	Zināšanu un talantu kapacitāte	27
8.2.	Inovācijas pārvaldība un pieprasījums	27
8.3.	Zināšanu pārnese un komercializācija	27
9.	Pilsoniskā sabiedrība	28
9.1.	Saliedētība	28
9.2.	Demokrātijas kultūra	28
9.3.	Pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma	29
9.4.	Informatīvās telpas drošība	29
10.	Kultūra un valoda	30
10.1.	Kultūra - līdzdalība un pieejamība	31
10.2.	Latviešu valodas lietojums	31
10.3.	Kultūras mantojuma, institūciju infrastruktūras un krājumu noturība	31
10.4.	Kultūras ekonomikas dimensija	31
11.	Vides ilgtspēja, klimats un enerģija	32
11.1.	Klimatneitralitāte, enerģētiskā neatkarība un pielāgošanās klimata pārmaiņām	33
11.2.	Dabas kapitāls un veselīgas ekosistēmas	34
VI	Telpiskās attīstības perspektīva	35
	Attīstības/apdzīvojuma centri un to funkcionālie areāli	36
	Nacionāla un reģionāla līmeņa infrastruktūras objekti un teritorijas	37
	Nacionālo interešu telpas	39
VII	Latvija2050 īstenošana, uzraudzība un aktualizācija	43
VIII	Ilgtermiņa stratēģiskie projekti un reformas	45
IX	Rādītāji stratēģijas īstenošanas uzraudzībai (KPI)	46
	Rādītāji rezultātu uzraudzībai	46
	Rādītāji agrīno signālu identificēšanai	48

Ievads

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2050. gadam (turpmāk – Latvija2050) iezīmē redzējumu par to, kādu Latviju vēlamies veidot līdz 2050. gadam, un nosaka būtiskās pārmaiņas, kas nepieciešamas šīs nākotnes sasniegšanai.

Stratēģija ir vienošanās par Latvijas kopīgo virzību – par to, ko vēlamies nosargāt, ko mainīt un kādas izvēles saglabāsim nemainīgas arī politisku, tehnoloģisku vai globālu satricinājumu apstākļos. Tā koncentrējas uz jautājumiem, kas noteiks valsts attīstību vairāku gadu desmitu griezumā. Tāpēc šis dokuments nav nozaru vēlmju vai investīciju saraksts vai mēģinājums precīzi paredzēt nākotni, bet skaidrs kompass ilgtermiņa izvēlēm.

Laikā līdz 2050.gadam Latviju būtiski ietekmēs iedzīvotāju skaita samazināšanās un sabiedrības novecošanās, drošības vides pārmaiņas, tehnoloģiju attīstība, klimata pārmaiņas un pieaugošā globālā konkurence. Šajos apstākļos nepietiek tikai pielāgoties un pārvaldīt sekas – Latvijai jāspēj izmantot pārmaiņas, lai kļūtu drošāka, gudrāka, produktīvāka un cilvēkiem labāka. Šo attīstības ceļu raksturo transformējošā noturība – spēja ne tikai izturēt ārējos satricinājumus, bet to ietekmē mērķtiecīgi pārveidot valsts, sabiedrības un ekonomikas darbības modeli. Šī noturība jāveido ne tikai pret pakāpeniskām, prognozējamām pārmaiņām, bet arī pret pēkšņiem un grūti paredzamiem satricinājumiem – ģeopolitiskiem, tehnoloģiskiem vai fiskāliem lūzuma punktiem, kas var strauji mainīt stratēģijas pamatā esošos pieņēmumus. Tāpēc Latvija2050 ieviešanas un uzraudzības process paredz regulāru pieņēmumu pārbaudi un skaidru mehānismu ārkārtas situācijas izvērtējumam.

Stratēģijas pamatā ir padziļināta analīze, dati un plaša sabiedrības un ekspertu iesaiste. Tās izstrādē izvērtētas Latvijas attīstības tendences, riski un iespējas, nākotnes scenāriji un citu valstu pieredze. Šo analīzi papildina sabiedriskās domas izpēte, fokusgrupas Latvijas reģionos, dialoga apli ar iedzīvotājiem Latvijā un diasporā, kā arī diskusijas ar nozaru ekspertiem, sociālajiem partneriem un valsts pārvaldes vadītājiem. Tādējādi stratēģijā savienotas trīs perspektīvas: ko rāda dati un pētījumi, ko par savu nākotni saka Latvijas cilvēki un kādas ilgtermiņa izvēles valstij jāizdara.

Stratēģijas centrā ir Latvijas cilvēki, ģimenes un kopienas. Valsts attīstības jēga ir radīt apstākļus, kuros ikviens var dzīvot droši un veselīgi, mācīties, strādāt, radīt, veidot ģimeni un just spēcīgu piederību Latvijai. Vienlaikus cilvēks nav tikai valsts pakalpojumu saņēmējs – viņš ir valodas un kultūras nesējs, savas kopienas dalībnieks un līdzatbildīgs Latvijas nākotnes veidotājs.

I Situācija un attīstības ceļa izvēle

Latvija šodien ir pārmaiņu priekšvakarā. 2026.gada sākumā Latvijā dzīvoja 1,845 milj. iedzīvotāju; saglabājoties pašreizējām tendencēm, līdz 2050. gadam šis skaits var samazināties līdz 1,4-1,6 milj. Summārais dzimstības koeficients (1,23) šobrīd ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā, un darbaspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars no 65,1 % (2026) var sarukt līdz aptuveni 53 % (2050). Šī tendence nav vienmērīga - Latgalē un Vidzemē iedzīvotāju skaits līdz 2050. gadam samazināsies straujāk (par 30-33 %), padziļinot plaisu starp Rīgu/Pierīgu un pārējo valsti. Latvijas ilgtermiņa attīstību būtiski noteiks tas, cik cilvēku Latvijā dzīvo, kāda ir viņu vecuma struktūra, veselība, prasmes un ekonomiskā aktivitāte, kā arī tas, cik produktīvi spējam izmantot cilvēku, kapitāla un tehnoloģiju resursus.

Vienlaikus Latvijas ekonomika atpaliek produktivitātē (darba produktivitāte uz vienu darba stundu ir ~62 % no ES vidējā līmeņa) un ienākumu sadalījuma taisnīgumā (ienākumu nevienlīdzība – 6,7 reizes starp turīgāko un trūcīgāko iedzīvotāju kvintili, mērķis – zem 4 reizēm). Šīs trīs tendences pastiprina viena otru: mazāk cilvēku darbaspējas vecumā nozīmē mazāku darbaspēku produktivitātes celšanai, bet zema produktivitāte ierobežo iespējas mazināt nevienlīdzību.

Latvijas ilgtermiņa attīstību noteiks vairāku savstarpēji saistītu pārmaiņu mijiedarbība. Iedzīvotāju un darbaspējas vecuma cilvēku skaita sarukums vienlaikus palielinās nepieciešamību pēc aizsardzības,

veselības un sociālās aprūpes resursiem, savukārt darbaspēka trūkums padarīs produktivitātes, tehnoloģiju un cilvēkkapitāla pieaugumu par priekšnoteikumu valsts rīcības spējas saglabāšanai.

Īpaši nozīmīgi Latvijas attīstības trajektoriju var mainīt drošības vides pasliktināšanās, demogrāfiskās kapacitātes sarukums, nepietiekams produktivitātes pieaugums, tehnoloģiskā atpalicība, fiskālās telpas sašaurināšanās, sabiedrības veselības un saliedētības vājināšanās, kā arī klimata un teritoriālās pārmaiņas. Šie riski nav izolēti – viena riska pastiprināšanās var palielināt citu risku ietekmi. Piemēram, pieaugošs aizsardzības finansējuma pieprasījums, augošs pensiju un veselības aprūpes slogs novecojošā sabiedrībā un nepieciešamība vienlaikus ieguldīt produktivitātē un izglītībā sacenšas par to pašu ierobežoto fiskālo telpu. Šī trīskāršā spriedze (starp drošību, sociālo aizsardzību un attīstības ieguldījumiem) būs viens no noteicošajiem faktoriem ikvienā turpmākajā budžeta un reformu ciklā līdz 2050. gadam.

Tādēļ Latvijas stratēģiskais uzdevums līdz 2050. gadam ir ne tikai stabilizēt iedzīvotāju skaitu, bet palielināt cilvēku, kapitāla, tehnoloģiju un institūciju radīto vērtību un rīcības spēju uz vienu iedzīvotāju.

Trīs iespējamie ceļi

Ir modelētas trīs attīstības trajektorijas līdz 2050. gadam – *Negatīvās spirāles* scenārijs, *Inerces* scenārijs un *Transformējošās noturības* scenārijs.

Negatīvās spirāles scenārijā, ja politika paliek nemainīga, iedzīvotāju skaits sarūk līdz 1,46 milj., IKP sasniedz tikai 43 mljrd. EUR – atpalicība no ES vidējā padziļinās.

Inerces scenārijā, turpinot pašreizējo trajektoriju bez būtiskām reformām, iedzīvotāju skaits ir 1,62 milj., IKP sasniedz 51,9 mljrd. EUR, un konverģence ar ES notiek, bet pārāk lēni.

Transformējošās noturības scenārijā strukturālas reformas un pāreja uz zināšanu ietilpīgu, digitālu ekonomiku ļauj sasniegt 1,77 milj. iedzīvotāju un 69,5 mljrd. EUR IKP, ar reālu iespēju līdz 2050. gadam pārsniegt ES vidējo labklājības līmeni.

Scenāriju atšķirības rodas no atšķirīgiem pieņēmumiem par nodarbinātības, eksporta un investīciju dinamiku – *Transformējošās noturības (jeb mērķa)* scenārijs balstās uz apzinātu, mērķtiecīgu ekonomikas transformāciju, *Inerces* scenārijs turpina pēdējās desmitgades attīstības tempu, bet *Negatīvās spirāles* scenārijs atspoguļo Eiropas Komisijas aplēses par situāciju, ārējie un iekšējie riski savstarpēji pastiprināsies, un Latvija nespēs tiem pietiekami pielāgot politiku. Pat neliela ikgadēja atšķirība šajos rādītājos 25 gadu periodā rada būtiski atšķirīgu rezultātu, tāpēc šodien pieņemtās vai atliktās izvēles ietekmē Latvijas attīstības trajektoriju daudz vairāk, nekā tas varētu šķist no gada uz gadu.

Papildus modelētajām trajektorijām jāreķinās, ka atsevišķi notikumi – straujš ģeopolitiskās situācijas pasliktinājums, fundamentāls tehnoloģisks lūzums vai būtiskas pārmaiņas Eiropas Savienības finansējuma pieejamībā – Latvijas attīstības gaitu var ietekmēt strauji un nelineāri, nevis pakāpeniski, kā to pieņem modelētie scenāriji.

Latvijas izvēle

Latvija2050 ir uzbūvēta, lai īstenotu Transformējošās noturības scenāriju. Tas nav automātisks vai pašsaprotams iznākums, tas prasīs apzinātas, reizēm nepopulāras izvēles katrā no turpmāk aprakstītajiem attīstības virzieniem. Katrs no 11 attīstības virzieniem atbild uz vienu jautājumu: kas jādara šajā jomā, lai Latvija virzītos uz transformējošu noturību, nevis ar inerci attīstītos lēni, vai ieietu negatīvā attīstības spirālē. Attīstības virzienu vienlīdzīgais statuss nenozīmē, ka ikvienā plānošanas un budžeta ciklā tiem pieejamie resursi tiek sadalīti vienādi. Ierobežotu resursu apstākļos priekšroka dodama risinājumiem, kas vienlaikus veicina vairākas stratēģijas prioritātes un attīstības virzienus un rada ilgstošu ietekmi uz Latvijas attīstības trajektoriju, īpaši demogrāfisko dzīvotspēju, produktivitāti un valsts rīcības spēju.

II Vīzija

Mūsu Latvija – droša, aktīva un mīlēta.

Mūsu mājas, ko mantojam, sargājam un ceļam kopā.

2050.gadā Latvija ir cilvēkcentrēta, ilgtspējīga un demokrātiska valsts, kur cilvēki vēlas dzīvot, veidot ģimeni, mācīties, strādāt un radīt. Latviešu valoda un kultūra vieno sabiedrību, stiprina patriotismu un piederību Latvijai un iedvesmo jaunradei.

Latvija ir droša, noturīga un rīcībspējīga valsts, kas aizsargā savu teritoriju un informatīvo telpu, un kurā sabiedrība uzticas valstij un ir gatava to kopīgi aizstāvēt. Daba, meži, ūdeņi un jūra ir mūsu resurss un mantojums, ko saudzējam un saglabājam nākamajām paaudzēm.

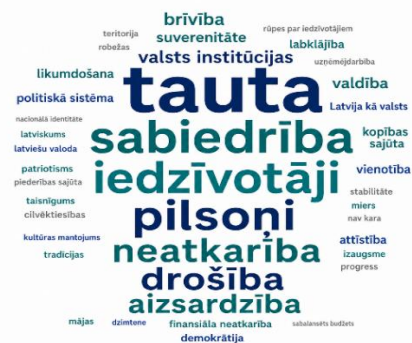
Zināšanas, tehnoloģijas un inovācijas palīdz radīt pārtikušu un konkurētspējīgu Latviju, kur cilvēkiem ir iespējas dzīvot kvalitatīvi neatkarīgi no dzīvesvietas. Pasaulē Latviju pazīst kā drošu, atvērtu un uzticamu valsti, kas godā cilvēktiesības.

III Prioritātes

Latvijas valsts pastāvēšana un nepārtrauktība

Latvija, ko sargājam

Sargāt Latvijas neatkarību, suverenitāti, teritoriju, tiesisku un demokrātisku valsts iekārtu un ekonomisko noturību, stiprinot valsts rīcībspēju, sabiedrības saliedētību un gatavību kopīgi rīkoties gan ikdienā, gan krīzēs, uzņemoties atbildību par valsti. Stiprināt demogrāfisko dzīvotspēju, uzticēšanos institūcijām un kritisko pakalpojumu nepārtrauktību, lai valsts spētu pastāvēt un darboties arī ilgtermiņā.

Latviešu kultūras un valodas dzīvesspēks

Latvija, kur piederam

Stiprināt kultūru un latviešu valodu kā sabiedrības kopīgo vērtību, nacionālās identitātes un piederības Latvijai pamatu. Saudzēt un attīstīt kultūras mantojumu, tradīcijas un vēsturisko atmiņu. Latviešu valodu plaši lietot sabiedrībā. Kultūra un nacionālā identitāte ir mūsu stratēģiskā vērtība, kas veicina radošumu un inovācijas ilgtspējīgai attīstībai visos Latvija 2050 attīstības virzienos, t.sk. ekonomikā un ir Latvijas starptautiskās reputācijas avots.

Latvijas iedzīvotāju labklājība un iespējas

Latvija, ko ceļam kopā

Celt cilvēku labklājību ar spēcīgu, konkurētspējīgu ekonomiku – augstiem ienākumiem, plašām nodarbinātības iespējām un augstas pievienotās vērtības darbavietām, palielinot ikviena iespējas nopelnīt un veidot cieņpilnu un pārtikušu dzīvi, saglabāt veselību, attīstīt savas spējas un justies droši un pārliecināti par nākotni, zinot, ka būtiski dzīves satricinājumi nenoved nabadzībā vai sociālā atstumtībā.

Galvenie stratēģiskās trajektorijas rādītāji

Rādītājs	Bāze	Mērķis 2050
Iedzīvotāju skaits	1,87 milj. (2024)	stabilizācija ~1,77 milj.
Latviešu valodas lietojums ikdienā mājās	62,0% (2022)	≥75%
Produktivitāte stundā (% no ES-27 vidējā)	62,1% (2025)	≥100%

IV Stratēģijas uzbūve un darbības loģika

Latvija2050 centrā ir Latvijas cilvēki, ģimenes un kopienas — orientieris, pēc kura vērtējama katra stratēģiskā izvēle.

Trīs **prioritātes** balstās Satversmē nostiprinātajās Latvijas valsts pamatvērtībās: valsts pastāvēšana un nepārtrauktība; valoda, identitāte un kultūra; iedzīvotāju labklājība un iespējas. Tās nosaka, kā Latvijai būtu jāattīstās un ko tā nedrīkstētu zaudēt jebkādas pārmaiņas rezultātā. Prioritātes ir savstarpēji saistītas, nevienu no tām nevar sasniegt uz pārējo divu rēķina.

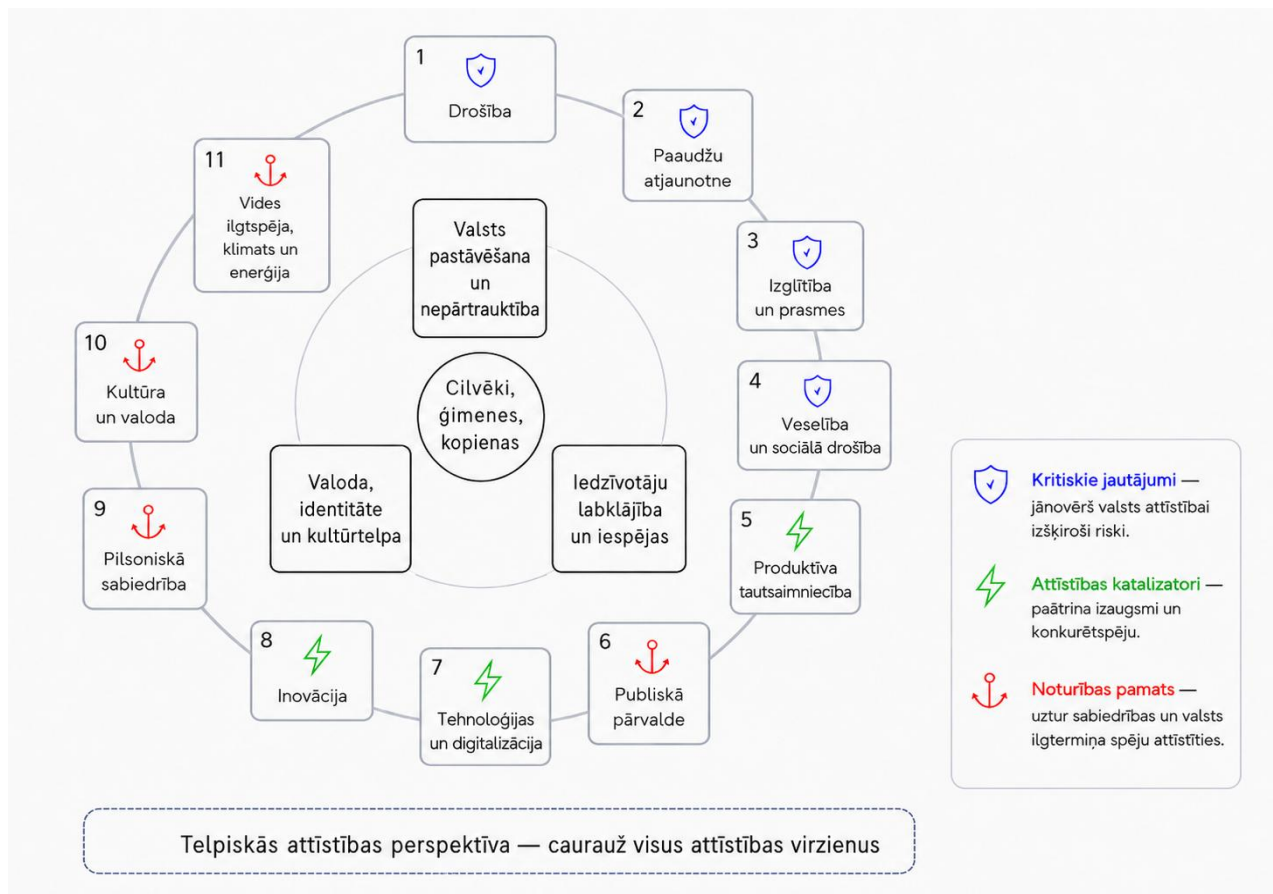
Prioritātes īsteno **11 attīstības virzieni**. Tie veido vienotu, no hierarhijas brīvu kopumu: neviens virziens nav pakārtots citam, un secība dokumentā neatspoguļo nozīmīgumu. Pārmaiņas vienā virzienā ietekmē rezultātus citos, tāpēc tie jāskata savstarpējā saistībā, nevis kā izolētas nozaru politikas. Vienlīdzīgais statuss neizslēdz nepieciešamību katrā plānošanas ciklā izšķirties par konkrētu resursu un reformu secību, šo izvēli vada I nodaļā noteiktais princips par priekšroku risinājumiem ar visplašāko un ilgtspējīgāko ietekmi uz vairākiem attīstības virzieniem vienlaikus. Katram virzienam noteikti iespējamie rīcības virzieni, bet īstenošanas gaitā pieļaujami citi, mērķiem atbilstoši risinājumi. Ja starp attīstības virzienu mērķiem vai resursu vajadzībām rodas konflikts, tā risināšana ir Nacionālās attīstības padomes uzdevums, izvērtējot ietekmi uz visām trim prioritātēm un pieejamo fiskālo telpu. Padomes lēmumus atbalsta VII nodaļā noteiktais uzraudzības un agrīnās brīdināšanas mehānisms.

Telpiskās attīstības perspektīva ir atsevišķa stratēģijas sadaļa, kas parāda, ka attīstības rezultāti sasniedz cilvēkus dažādās Latvijas vietās - Rīgā, reģionālajos centros, mazpilsētās, laukos, pierobežā un piekrastē. Tā definē telpiskās attīstības uzstādījumus un caurvij ikvienu attīstības virzienu.

Noslēguma nodaļā aprakstīts īstenošanas institucionālais modelis un īss saraksts ar svarīgākajām reformām un stratēģiskajiem projektiem, kuru nepārtrauktība jānodrošina neatkarīgi no valdību maiņas un plānošanas cikliem.

Latvija2050 nosaka ilgtermiņā saglabājamu virzienu, nevis nemainīgu pasākumu kopumu. Vīzija, prioritātes, mērķi un attīstības virzieni veido stratēģijas stabilo kodolu, savukārt rīcības risinājumi, instrumenti un starpmērķi tiek precizēti Nacionālajā attīstības plānā un tā īstenošanā atbilstoši tehnoloģiju attīstībai, ārējās vides pārmaiņām un sasniegtajiem rezultātiem.

Attīstības virzieniem nav nozīmīguma hierarhijas, taču tiem ir atšķirīga loma: daļa novērš valstij kritiskus riskus, daļa paātrina attīstību, bet daļa nodrošina ilgtermiņa noturības pamatu.

V Attīstības virzieni

Attīstības virzienu secība nenosaka to nozīmīgumu, tiem nav savstarpējās hierarhijas, tomēr tie ir cieši saistīti un mijiedarbojas. Konkrētā vidēja termiņa periodā resursu izlietojuma un reformu prioritātes tiek noteiktas pēc to ietekmes uz trim stratēģijas prioritātēm, aktuālajiem stratēģiskajiem riskiem un Latvijas attīstības trajektoriju.

1. Drošība

Mērķis: Latvija spēj atturēt un pārvarēt draudus un aizsargāt Latvijas tautu, nodrošinot valsts svarīgākos pienākumus un sabiedrības noturību ārkārtas situācijās. Valsts pamatpienākumam garantēt nacionālo drošību ir pietiekami pašu spēki un līdzekļi, kā arī sabiedroto atbalsts. Latvijas drošības vajadzības ir saskaņotas ar latviešu valodas, Latvijas tautas labklājības un kultūras vajadzībām.

Izaicinājumus rada:

- ārējie draudi un to mainīgais raksturs;
- iedzīvotāju skaita samazināšanās un jauniešu fiziskā sagatavotība;
- valsts līdzekļu vajadzības citās jomās un tautsaimniecības izaugsmes ierobežojumi;
- esošajiem drošības uzdevumiem trūkstotie darbinieki, iekārtojums un aprīkojums.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Vairāk cilvēku vai vairāk tehnoloģiju, lai panāktu drošību.** Plašāka sabiedrības līdzdalība drošībā ļauj ātrāk sasniegt nepieciešamās spējas un veicina savstarpējo saliedētību, vienlaikus drošībā nodarbinātie nepiedalās darba tirgū. Plašāks tehnoloģiju lietojums samazina drošībā nodarbināto skaitu un līdz ar to tādu cilvēku skaitu, kuri strādā dzīvībai un veselībai bīstamu darbu. Vienlaikus tehnoloģijas drošībā prasa lielus ieguldījumus, kas der vienīgi tik ilgi, kamēr iespējamie pretinieki neattīsta jaunākas, spēcīgākas tehnoloģijas. *Izvēle: vairāk tehnoloģiju, lai panāktu drošību sarūkoša iedzīvotāju skaita un darbaspēka apstākļos, liekot uzsvāru uz spēju automatizāciju, bezpilota sistēmām, sensoriem, datu izvērtēšanu un citiem risinājumiem.*
- **Lielāka vai mazāka pašvaldību loma.** Noteikti drošības uzdevumi ir labāk paveicami vietējā līmenī pēc iespējas tuvāk apdraudējuma skartajiem iedzīvotājiem, vienlaikus tam nepieciešama papildu sadarbība starp vadošajām valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldību civilās aizsardzības komisijām, kas prasa papildu līdzekļus. Savukārt līdzekļu apkopošana vadošajās iestādēs spēcina valdības izpratni un spēju rīkoties ārkārtas gadījumos, taču var neapvert visas vajadzības katrā novadā. *Izvēle: mazāka un vienlaikus noteiktā pašvaldību loma, koncentrējot resursus, saglabājot spēcīgas vadošās valsts iestādes un attīstot svarīgākās vietējās spējas rīkoties ārkārtas situācijās.*
- **Sodu politika ar lielāku vai mazāku brīvības un tiesību ierobežošanu.** Sodu politika prasa atbilstošu darbinieku, iekārtojuma un aprīkojuma apjomu, lai to īstenotu pilnībā, panāktu tiesiskumu un nodrošinātu sabiedrisko kārtību. Plašāka sodu politika ar lielāku brīvības un tiesību ierobežošanu var panākt augstāku sabiedrisko kārtību un mazāku noziedzību, vienlaikus prasot vairāk darbaspēka un līdzekļu. Šaurāka sodu politika rada nepieciešamību izvēlēties svarīgākus un mazāk svarīgus sabiedriskās kārtības izaicinājumus, vienlaikus paātrinot svarīgāko izaicinājumu risināšanu, un ātrāk panākot sabiedrisko kārtību un taisnīgumu. *Izvēle: Sodu politika ar mazāku brīvības un tiesību ierobežošanu, izvēloties svarīgākos izaicinājumus, tādējādi paātrinot un atvieglojot valsts spējas panākt tiesiskumu, taisnīgumu un sabiedrisko kārtību.*

Rīcības virzieni

1.1. Ārējā drošība

- sabiedrības līdzdalība valsts drošībā un uzticēšanās valsts drošības iestādēm, lai aizsargātu neatkarību;
- noteikts minimālais aizsardzības finansējums ilgtermiņā, lai labāk atturētu draudus;
- aizsardzības iepirkumi ar inovācijām un vietējās industrijas iesaisti, lai uz vietas radītu vairāk nepieciešamo spēju, kā arī ar aizsardzības produktu eksportu daļēji kompensētu pieaugošos aizsardzības izdevumus.

1.2. Iekšējā drošība un tiesiskums

- iedzīvotāju sagatavotība un noturība pret riskiem un draudiem, lai spētu aizsargāt savu un apkārtējo veselību un dzīvību ārkārtas situācijās;
- valsts robežas un pierobežas fiziskā un digitālā uzraudzība, lai nodrošinātu valsts teritorijas neaizskaramību un nekavētu pierobežas attīstību;
- pilnveidota tiesībsargājošo iestāžu darbība, tieslietu un sodu politika, lai uzlabotu sabiedrisko kārtību un drošību, samazinātu sabiedrības iecietību pret likuma pārkāpšanu un celtu uzticēšanos tiesībaizsardzības iestādēm;
- samazināts kritiskās infrastruktūras un kritisko sabiedrisko pakalpojumu incidentu atklāšanas un novēršanas laiks, lai nodrošinātu sabiedrībai un tautsaimniecībai svarīgākās vajadzības.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Iedzīvotāju līdzdalība Nacionālajos bruņotajos spēkos	3%	3%	CSP, NBS
Uzticēšanās Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, Valsts policijai un tieslietu sistēmai	62%	75%	NEPLP pētījums par Latvijas iedzīvotāju medijpratību
Noziedzīgu nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem	212,5	151,3	leM informācijas centrs

Telpiskā dimensija: Latvijas valsts teritorijas neaizskaramība ir priekšnoteikums Latvijas valsts attīstībai. Lai panāktu drošu dzīves telpu Latvijas tautas attīstībai, visu attīstības virzieni un to īstenošana jāsaista ar svarīgākajiem drošības apsvērumiem. Tālab telpiskās attīstības principi papildus tiesiskiem un saimnieciskiem apsvērumiem iekļauj arī drošības apsvērumus. Turklāt jāņem vērā arī izaugsmes iespējas, ko sniedz drošībā nodarbināto, kā arī divējāda lietojuma iekārtojuma un aprīkojuma klātbūtne gan uz vietas, gan Latvijas iedzīvotāju un starptautiskajā uztverē.

2. Paaudžu atjaunotne

Mērķis ir stiprināt Latvijas demogrāfisko ilgtspēju, veicinot ģimeņu labklājību, bērnu dzimšanu un audzināšanu, sekmējot tautiešu atgriešanos, īstenojot valsts vajadzībām atbilstošu migrācijas un integrācijas politiku un nodrošinot līdzsvarotu reģionālo attīstību. Latvija ir valsts, kur cilvēki izvēlas dzīvot, strādāt, veidot ģimenes un audzināt nākamās paaudzes.

Izaicinājumus rada:

- reprodutīvā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, vienlaikus pieaugot vecumam, kad dzimst pirmais bērns;
- mājokļa pieejamība un ienākumu nedrošība jauniem cilvēkiem;
- augsta emigrācija un nepietiekama remigrācijas intensitāte;
- sabiedrības novecošanās;
- reģionu atšķirības un depopulācija;
- darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās paralēli pieaugošam pieprasījumam pēc kvalificēta darbaspēka;
- integrācijas kapacitāte.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Universāls atbalsts ģimenēm vai mērķēts atbalsts ģimenēm ar vairākiem bērniem.** Valsts nodrošina līdzvērtīgu atbalstu visām ģimenēm ar bērniem neatkarīgi no bērnu skaita, koncentrējoties uz vienlīdzīgu pieeju un sociālo taisnīgumu, vai arī tiek saglabāts pamata atbalsts visām ģimenēm, bet būtiski palielina atbalstu otrā, trešā un nākamo bērnu dzimšanai, izmantojot pabalstus, nodokļu atvieglojumus un citus stimulus. *Izvēle: Mērķēts atbalsts ļauj valsts resursus novirzīt tajos ģimenes dzīves posmos, kuros lēmumu par bērna ienākšanu ģimenē visvairāk ietekmē ekonomiskie un sociālie apsvērumi. Ņemot vērā demogrāfiskās tendences un pieaugošo nenoteiktību, īpaši svarīgi ir mazināt šķēršļus pirmā bērna ienākšanai ģimenē, vienlaikus saglabājot atbalstu arī turpmākai ģimenes izaugsmei. Mērķēta pieeja ļauj efektīvāk sasniegt demogrāfijas politikas mērķus nekā vienādi pasākumi visām ģimenēm.*
- **Īstermiņa budžeta pieeja vai ilgtermiņa valsts apņemšanās demogrāfijas politikā.** Ģimeņu atbalsta pasākumi tiek noteikti atbilstoši katra gada budžeta iespējām un ekonomiskajai situācijai vai arī valsts nosaka ģimeņu un demogrāfijas politiku kā ilgtermiņa prioritāti ar stabilu un prognozējamu finansējumu vairākās desmitgadēs. *Izvēle: Lēmumi par ģimenes veidošanu un bērnu audzināšanu tiek pieņemti ilgtermiņā. Ģimenēm nepieciešama pārlicība, ka valsts atbalsts būs stabils un prognozējams neatkarīgi no politiskajiem cikliem.*
- **Vienots atbalsts visā valstī vai reģionāli diferencēts atbalsts.** Valsts piemēro vienādus ģimeņu un demogrāfijas politikas instrumentus neatkarīgi no reģiona vai papildu atbalsts tiek novirzīts teritorijām, kuras visvairāk skar depopulācija, sabiedrības novecošanās un pakalpojumu pieejamības problēmas. *Izvēle: Demogrāfiskie izaicinājumi Latvijas reģionos ir atšķirīgi. Lai saglabātu līdzsvarotu valsts attīstību un dzīvotspējīgas kopienas, nepieciešama mērķēta pieeja visvairāk apdraudētajām teritorijām.*
- **Remigrācijas prioritāte vai imigrācijas prioritāte.** Valsts stimulē diasporas atgriešanos, veicinot tautiešu reintegrāciju darba tirgū un sabiedrībā, kā arī mazinot emigrācijas pieauguma riskus vai arī valsts demogrāfiskās un darbaspēka problēmas risina galvenokārt ar jaunu iebrucēju piesaisti no ārvalstīm. *Izvēle: Latvijas valstspiederīgo atgriešanās vienlaikus stiprina ekonomiku, latvisko kultūrtelpu, sabiedrības saliedētību un valstisko piederību. Mērķēta imigrācija tiek organizēta kā papildinošs instruments, nevis galvenais risinājums.*
- **Kvalitatīva vai kvantitatīva migrācija.** Prioritāte tiek dota augsti kvalificētu speciālistu, uzņēmēju, pētnieku un studentu piesaistei nozarēs, kurās Latvijai nepieciešamas specifiskas prasmes un zināšanas vai arī veicināta liela apjoma darbaspēka piesaiste neatkarīgi no kvalifikācijas līmeņa, lai ātri mazinātu darbaspēka trūkumu. *Izvēle: Latvijas konkurētspēja balstās produktivitātes pieaugumā un augstā pievienotajā vērtībā, nevis lēta darbaspēka*

pieejamībā. Tādēļ migrācijas politikai jāveicina zināšanu, inovāciju un investīciju ienākšana valstī.

- **Imigrācija izglītības ieguves nolūkos vai tiešā darbaspēka imigrācija.** Tiešā darbaspēka imigrācija ātri aizpilda trūkstošās darbavietas, taču bieži nes līdzīgu risku: vājāku integrāciju sabiedrībā, zemāku latviešu valodas apguvi, atgriešanos izcelsmes valstī pēc darba līguma beigām. Savukārt imigrācija izglītības ieguves nolūkos paredz, ka ārvalstu studenti vispirms ierodas studēt, šajā laikā apgūst valodu, iepazīst vietējo kultūru un darba tirgu, veido sociālos kontaktus un pēc studiju beigām dabiski paliek valstī kā jau daļēji integrēti, kvalificēti darbaspēka resursi. *Izvēle: imigrācija izglītības ieguves nolūkos uzskatāma par demogrāfiski ilgtspējīgāku, jo integrācijas process notiek pakāpeniski un ar zemāku risku, ka cilvēks izvēlēties aizbraukt.*

Rīcības virzieni

2.1. Atbalsts ģimenēm ar bērniem

- nodrošināt ģimenēm ekonomisko drošību un ilgtspējīgu valsts atbalstu bērnu audzināšanai, kas pieaug progresīvi līdz ar bērnu skaitu ģimenē;
- veidot tādu mājokļu politiku, kas nodrošina ģimenes vajadzībām atbilstoša mājokļa pieejamību neatkarīgi no dzīvesvietas reģiona vai bērnu skaita ģimenē, kā arī gados jauniem vecākiem;
- sekmēt darba un ģimenes dzīves līdzsvaru, radot elastīgākas iespējas vecākiem apvienot profesionālo un ģimenes dzīvi;
- stiprināt bērnu labbūtību un nodrošināt vienlīdzīgas attīstības iespējas neatkarīgi no ģimenes sastāva vai dzīvesvietas;
- mazināt reģionālās atšķirības ģimeņu dzīves apstākļos, pakalpojumu pieejamībā un bērnu aprūpes un izglītības iespējās;
- stiprināt ģimeni kā vērtību, paaudžu solidaritāti un iesaisti bērnu aprūpē.

2.2. Migrācija un integrācija (iedzīvotāju atgriešanās un piesaiste)

- Sekmēt Latvijas valstspiederīgo remigrāciju un atbalstīt viņu veiksmīgu atgriešanos darba tirgū un sabiedriskajā dzīvē.
- Veicināt diasporas iesaisti Latvijas ekonomiskajā, sabiedriskajā un reģionālajā attīstībā.
- Prioritāro profesiju saraksta izveide, kam piesaista termiņuzturēšanās atļauju izsniegšanu un atbilstoši kuram piesaista Latvijas attīstībai nepieciešamos kvalificētos speciālistus, uzņēmējus, pētniekus un studentus. Nodrošināt migrācijas politiku, kas atbilst valsts ekonomiskajām, demogrāfiskajām un drošības interesēm.
- Veicināt iebraucēju integrāciju Latvijas sabiedrībā, stiprinot latviešu valodas prasmes, pilsonisko līdzdalību un piederības sajūtu Latvijai.
- Stiprināt sabiedrības saliedētību un veidot vienotu izpratni par Latvijas vērtībām, kultūrtelpu un demokrātiskajiem principiem.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Summārais dzimstības koeficients (SDK)	1,23	1,7	

Jaundzimušo skaits gadā	11 637	~13–14 tūkst. (virs inerciālā ~10–12 tūkst. scenārija)	
Bērnu nabadzības riska līmenis daudzbērnu ģimenēs	augsts (>25 %)	<15 %	
Divu bērnu ģimeņu īpatsvars (dominējošā norma)	~35–40 %	~45–48 %	
Neto imigrācija / pamatiedzīvotāju skaits (gadā)		≤0,1%	
Studentu konversija uz darba termiņuzturēšanās atļaujām		≥40%	
Latviešu valodas apguve B1+ līmenī trīs gados		≥80% TUA turētāju	

Telpiskā dimensija

Sabiedrības atjaunotnes izaicinājumi ir reģionālā nevienlīdzība, nevienmērīga iedzīvotāju skaita samazināšanās un atšķirīgā iedzīvotāju vecumstruktūra dažādos reģionos. Kamēr Rīga un Pierīga saglabās iedzīvotāju un darbvieta koncentrāciju, vairākos reģionos turpināsies depopulācija, kā arī pieaugs gados veco iedzīvotāju īpatsvars. Tādēļ ģimeņu politika ir cieši saistīta ar reģionālo attīstību, nodrošinot pieejamu mājokļu vidi, pakalpojumus, mobilitāti un darba iespējas visā Latvijā. Īpaši atbalsta pasākumi nepieciešami demogrāfiski apdraudētajās teritorijās, īpaši Latgalē un ZA Vidzemē, savukārt remigrācijai un mērķtiecīgai migrācijas politikai jāstiprina cilvēkkapitāls un dzīvotspējīgas kopienas visos reģionos.

3. Izglītība un prasmes

Mērķis: panākt, ka ikviens cilvēks Latvijā jau no agrīna vecuma iegūst stabilu zināšanu un prasmju pamatu, attīsta spēju domāt, mācīties, sadarboties un izmantot zināšanas jaunās, mainīgās situācijās, kā arī saglabā motivāciju turpināt mācīties visa mūža garumā. Izglītības sistēma ir noturīga un pielāgojas apstākļiem, nodrošinot iespēju ikvienam izmantot savu potenciālu, tādējādi sabiedrība un tautsaimniecība gūst attīstībai nepieciešamās kompetences.

Izaicinājumus rada:

- nevienlīdzīgas bērnu sākotnējās pozīcijas un nepietiekami agrīns atbalsts attīstībai un mācīšanās grūtību pārvarēšanai;
- nepietiekami stabili pamatprasmju rezultāti un vienlaikus nepietiekama izcilība;
- mācīšanās motivācijas, pašvadītas mācīšanās, zinātkāres un neatlaidības vājināšanās;
- pedagogu pieejamības, profesionālās kapacitātes un mācīšanās kvalitātes atšķirības;
- nepietiekami līdzvērtīga vispārējās un profesionālās izglītības izvēle;
- profesionālās un augstākās izglītības nepietiekama sasaiste ar sabiedrības un tautsaimniecības vajadzībām;
- augstākās izglītības kvalitātes un starptautiskās konkurētspējas nevienmērība;
- zema pieaugušo līdzdalība mūžizglītībā un nepietiekama gatavība savlaicīgi uzlabot vai pielāgot prasmes;

- tehnoloģiju un mākslīgā intelekta risinājumu straujā attīstība, kas maina gan nepieciešamās kompetences, gan mācīšanās procesu.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Tūlītējās darba tirgus vajadzības vai ilgtermiņa izaugsme un ekonomikas transformācija:** izglītība var sagatavot cilvēkus šodienas vakancēm vai veidot zināšanas un spējas nozarēm un profesijām, kuru nozīme vēl tikai pieaugs. *Izvēle: nodrošināt darba tirgum nepieciešamās profesionālās prasmes, vienlaikus attīstot spēju mācīties un kompetences, kas ļauj pašiem radīt ekonomikas transformāciju, ne tikai tai pielāgoties.*
- **Resursu koncentrācija vai reģionālā pieejamība:** resursu koncentrācija ļauj veidot kvalitatīvākas programmas, infrastruktūru un kritisko cilvēkresursu masu, bet var palielināt teritoriālo nevienlīdzību izglītības pieejamībā. *Izvēle: kvalitatīva pirmsskola un pamatzglītība pieejama neatkarīgi no dzīvesvietas, bet specializēti profesionālās un augstākās izglītības resursi koncentrēti spēcīgos centros, nodrošinot to sasniedzamību visiem Latvijas iedzīvotājiem.*
- **Vienots izglītības standarts vai individualizēta izaugsme:** vienots standarts nodrošina kopīgu zināšanu pamatu un vienlīdzīgas prasības, bet neņem vērā atšķirīgas sākuma pozīcijas, spējas un mācīšanās tempu. *Izvēle: augsts kopīgs zināšanu un prasmju minimums visiem, vienlaikus individualizējot mācīšanās ceļus, atbalstu un izcilības attīstību.*
- **Cilvēka kompetences attīstība vai kompetenču deleģēšana tehnoloģijām:** MI un digitālie rīki var būtiski uzlabot un personalizēt mācīšanos, bet var arī aizvietot paša cilvēka domāšanu un mācīšanos. *Izvēle: tehnoloģijas izmantot produktivitātes celšanai, vienlaikus saglabājot fundamentālu zināšanu apguvi, patstāvīgu domāšanu un lēmumu pieņemšanu, spēju mācīties kā izglītības kodolu. Mācīt digitālās prasmes, kritisko domāšanu un informācijpratību kā pamata kompetences.*

Rīcības virzieni

3.1. Zināšanas, prasmes un personības izaugsme

- nodrošināt ikvienam bērnam agrīnas attīstības un vienlīdzīgas mācīšanās iespējas;
- attīstīt pamatprasmes, nodrošināt digitālo prasmju un kritiskās domāšanas attīstību;
- veicināt zinātkāri, motivāciju, pašvadītu mācīšanos un rīcībspēju;
- nodrošināt individualizētu atbalstu un izcilības veicināšanu;
- iesaistīt ģimenes un kopienas mācīšanās procesā.

3.2. Kvalitatīva, moderna un pieejama izglītības sistēma

- stiprināt pedagogu profesionālo kapacitāti un profesijas prestižu, nodrošināt konkurētspējīgu pedagogu atalgojumu;
- uzlabot mācību kvalitāti visos izglītības līmeņos;
- jēgpilni izmantot tehnoloģijas un mākslīgo intelektu mācību procesā;
- nodrošināt kvalitatīvas pamatzglītības pieejamību visā Latvijā un attīstīt spēcīgus vispārējās un vispārējās profesionālās izglītības reģionālos izglītības centrus;
- nostiprināt profesionālo izglītību kā līdzvērtīgu izvēli vispārējai izglītībai;
- veidot elastīgu izglītības sistēmu, kas ļauj apvienot dažādas kompetences uz zināšanas izglītības iegūšanas procesā.

3.3. Talanti, darba tirgus un mācīšanās visa mūža garumā

- nostiprināt profesionālo izglītību kā līdzvērtīgu izvēli vispārējai izglītībai;
- ciešāk sasaistīt profesionālo un augstāko izglītību ar darba tirgus un tautsaimniecības attīstības vajadzībām;
- celt augstākās izglītības kvalitāti un starptautisko sadarbību augstākajā izglītībā un zinātnē, stiprināt tās sasaisti ar pētniecību un inovācijām;
- piesaistīt, attīstīt un noturēt talantus Latvijā;
- paplašināt mūžizglītības, pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides iespējas visa mūža garumā.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
PISA skolēnu īpatsvars, kuri sasniedz vismaz 2. kompetences līmeni	Matemātika 78%; lasīšana 77%; dabaszinātnes 84% (2022)	≥90% katrā jomā	OECD, PISA 2022 datubāze, tabulas I.B1.2.1, I.B1.2.2 un I.B1.2.3.
PISA augstu sasniegumu skolēnu īpatsvars (5.–6. līmenis)	Matemātika 6%; lasīšana 4%; dabaszinātnes 5% (2022)	≥15% katrā jomā	OECD, PISA 2022 datubāze, tabulas I.B1.2.1, I.B1.2.2 un I.B1.2.3.
Profesionālās izglītības audzēkņu īpatsvars vidējās izglītības pakāpē	42% (2023, pēc OECD definīcija)	50%	CSP
Pieaugušo funkcionālās prasmes, OECD PIAAC	Pratība 248; rēķinpratība 263; adaptīvā problēmrisināšana 244 punkti (2023)	≥280 punkti katrā jomā*	OECD
25–64 gadu iedzīvotāju līdzdalība izglītībā un mācībās pēdējo 12 mēnešu laikā	34,1% (2022)	≥70%*	EK

Telpiskā dimensija

Bērna iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību nedrīkst būt atkarīgas no dzīvesvietas. Visā Latvijā jānodrošina pieejama kvalitatīva pirmsskola un pamatzglītība, bet vispārējā profesionālajā, vispārējā un augstākajā izglītībā kvalitāte jānodrošina, koncentrējot specializētus resursus tur, kur iespējams uzturēt pietiekamu pedagogu, studentu, pētniecības un infrastruktūras kritisko masu.

Reģionālajiem izglītības centriem jāspēj vienlaikus nodrošināt jauniešu izglītību un kļūt par mūžizglītības, profesionālās pārkvalifikācijas un zināšanu pārneses centriem pieaugušajiem. Digitāli risinājumi izmantojami specializētu zināšanu pieejamības palielināšanai, nevis kā kvalitatīvas klātienes mācīšanās vides automātisks aizvietoja.

4. Veselība un sociālā drošība

Mērķis: stiprināt Latvijas iedzīvotāju veselību, dzīves kvalitāti un sociālo drošību, nodrošinot pieejamus un kvalitatīvus veselības aprūpes un sociālos pakalpojumus, mazinot nevienlīdzību, nabadzības un sociālās atstumtības riskus, kā arī palielinot veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu.

Latvija ir valsts, kur cilvēki dzīvo ilgāk, veselīgāk un drošāk, saglabājot darbspējas, neatkarību un iespēju pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības un ekonomikas dzīvē.

Izaicinājumus rada:

- sabiedrības novecošanās un straujš senioru īpatsvara pieaugums, kas palielinās pieprasījumu pēc veselības, pensiju sistēmas, sociālās un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem;
- nepietiekama slimību profilakse un veselības pratība, zems veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaits, īpaši vīriešiem;
- augsta hronisko slimību izplatība un multimorbiditāte, kas samazina darbspējas un palielina veselības aprūpes izmaksas, kā arī un ilgtermiņa aprūpes pieprasījumu;
- psiholoģiskais noturīgums sabiedrībā, psihiskās veselības un atkarību problēmu pieaugums, īpaši jauniešu un darbspējas vecuma iedzīvotāju vidū;
- nevienlīdzīga pakalpojumu pieejamība reģionos, īpaši attālākās teritorijās, kā arī atkarībā no iedzīvotāju ienākumiem;
- veselības aprūpes un sociālās aprūpes speciālistu trūkums, ko pastiprina sabiedrības novecošanās un darbspējas vecuma cilvēku skaita samazināšanās;
- nabadzības un sociālās atstumtības risks senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti un citām sociāli ievainojamām grupām;
- pensiju sistēmas ilgtspēja, sarūkot darbspējas vecuma iedzīvotāju skaitam un pieaugot pensionāru īpatsvaram;
- sabiedrības noturība pret nākotnes riskiem, tostarp pandēmijām, antibiotiku rezistenci, klimata pārmaiņu ietekmi un citām veselības krīzēm.

Nepieciešamās izšķiršanās

- **Centralizēta veselības aprūpe vai plaši pieejama veselības aprūpe.** Stacionārie veselības aprūpes pakalpojumi tiek koncentrēti lielākajos ārstniecības centros, kur pieejamas modernākās tehnoloģijas un augsti kvalificēti speciālisti, vai iespējami plašs stacionāro pakalpojumu klāsts tiek uzturēts pēc iespējas tuvāk iedzīvotāju dzīvesvietai, arī mazākās ārstniecības iestādēs, neskatoties uz to, ka pakalpojuma drošība vai kvalitāte pie mazāka pakalpojumu apjoma tur var būt zemāka. *Izvēle: Centralizēt stacionāros veselības aprūpes pakalpojumus, vienlaikus nodrošinot primārās un ambulatorās aprūpes pieejamību iespējami tuvu dzīvesvietai.*
- **Profilakse vai ārstēšana.** Lielāka uzmanība tiek pievērsta slimību novēršanai, agrīnai diagnostikai, veselīgam dzīvesveidam un psihiskajai veselībai vai arī galvenie resursi tiek novirzīti slimību ārstēšanai, specializētai aprūpei un akūto veselības problēmu risināšanai. *Izvēle: Pakāpeniski pārorientēt veselības aprūpes sistēmu uz profilaksi, agrīnu diagnostiku, vienlaikus saglabājot kvalitatīvu ārstēšanu. Novērsta vai savlaicīgi atklāta slimība rada mazāku slogu gan pacientam, gan veselības aprūpes sistēmai.*
- **Vietējo speciālistu sagatavošana vai ārvalstu darbaspēka piesaiste.** Uzsvars tiek likts uz veselības un sociālās aprūpes profesionāļu izglītošanu, piesaisti un noturēšanu Latvijā vai speciālistu trūkums tiek kompensēts galvenokārt ar ārvalstu darbaspēka piesaisti. *Izvēle: Ilgtspējīgu veselības un sociālās aprūpes sistēmu iespējams pamatā balstīt uz pietiekamu vietējo profesionāļu skaitu. Vienlaikus ārstniecības atbalsta personu un aprūpētāju nodrošināšanai var būt nepieciešama ārvalstu speciālistu piesaiste, lai novērstu veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmu paralīzi, tādējādi ārvalstu speciālistu piesaiste ir kā papildinājums, nevis galvenais risinājums.*
- **Universāls vai mērķēts sociālais atbalsts.** Līdzvērtīgi sociālā atbalsta instrumenti tiek nodrošināti visiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu situācijas vai arī lielāka resursu daļa tiek

novirzīta iedzīvotāju grupām ar augstāko sociālo risku, specifiskām mērķa grupām. *Izvēle: Universāls atbalsts stiprina sociālo solidaritāti un nodrošina drošības tīklu visiem iedzīvotājiem. Tomēr ierobežota finansējuma apstākļos, lai nodrošinātu taisnīgu un efektīvu resursu izmantošanu, būtiskāks atbalsts nepieciešams tiem, kuri saskaras ar vislielākajiem riskiem, tajā skaitā cilvēkiem ar visaugstāko nabadzības, veselības un sociālās atstumtības risku.*

- **Pakalpojumi vai naudas pabalsti.** Finansiāls atbalsts iedzīvotājiem vai kvalitatīvu veselības, sociālo, aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība. *Izvēle: Materiālie atbalsta instrumenti, kaut arī neļauj izvēlēties konkrēto pakalpojumu, tomēr palīdz mazināt īstermiņa finansiālas grūtības, tie neaizstāj pakalpojumus, kas nepieciešami veselības saglabāšanai, aprūpei un neatkarīgai dzīvei. Attīstīti pakalpojumi rada ilgstošāku pozitīvu ietekmi gan uz cilvēku dzīves kvalitāti, gan uz sabiedrības kopējo labklājību.*
- **Valsts atbildība vai indivīda līdzatbildība.** Valsts uzņemas galveno atbildību par iedzīvotāju veselību, sociālo drošību un aprūpi, vai lielāka loma tiek piešķirta paša cilvēka rīcībai, uzkrājumiem un atbildībai par savu nākotni. *Izvēle: Veidot modeli, kur valsts garantē pamata drošību un pieejamus pakalpojumus, vienlaikus stiprinot cilvēku līdzatbildību par savu veselību, uzkrājumiem un dzīves kvalitāti.*

Rīcības virzieni

4.1. Vesels cilvēks

- veicināt veselīgu dzīvesveidu un stiprināt veselības pratību, sekmējot sabiedrības izpratni par atkarību izraisošām vielām, veselīgu uzturu, fiziskajām aktivitātēm un citiem veselību ietekmējošiem faktoriem;
- stiprināt slimību profilaksi un agrīnu diagnostiku, paplašinot profilaktisko pārbaudi, skrīningu un vakcinācijas pieejamību, lai mazinātu novēršamu saslimstību un priekšlaicīgu mirstību;
- stiprināt psihisko veselību un psiholoģisko noturību, nodrošinot agrīnu palīdzību, profilaksi un pieejamus psihiskās veselības pakalpojumus dažādām sabiedrības grupām;
- veicināt ilgāku darbaspēju un aktīvu novecošanos, radot priekšnoteikumus, lai cilvēki ilgāk saglabātu veselību, patstāvību un spēju pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā un ekonomiskajā dzīvē;
- veidot kopīgu atbildību par veselību, iesaistot valsti, pašvaldības, darba devējus, izglītības iestādes un sabiedrību veselību veicinošas vides radīšanā.

4.2. Pieejama un moderna veselības aprūpe

- nodrošināt savlaicīgu un kvalitatīvu ambulatoro veselības aprūpi visā Latvijas teritorijā, mazinot reģionālās atšķirības pakalpojumu pieejamībā un gaidīšanas laikus. Attīstīt stacionāro aprūpi universitāšu un reģionālajās slimnīcās;
- attīstīt uz pacienta vajadzībām orientētu veselības aprūpes sistēmu, stiprinot sadarbību starp primāro, ambulatoro, stacionāro un sociālo aprūpi;
- modernizēt veselības aprūpes infrastruktūru un ārstniecības procesus, ieviešot jaunākās tehnoloģijas un ārstniecības risinājumus;
- veicināt veselības aprūpes digitalizāciju un telemedicīnas attīstību, uzlabojot pakalpojumu pieejamību un efektivitāti. Izmantot mākslīgā intelekta un datu analītikas risinājumus, lai uzlabotu diagnostiku, pacientu aprūpi un veselības sistēmas pārvaldību;
- stiprināt veselības aprūpes cilvēkresursus, nodrošinot pietiekamu speciālistu pieejamību un konkurētspējīgus darba apstākļus visā valstī.

4.3. Aktīva novecošanās un senioru atbalsts

- veicināt veselīgu un aktīvu novecošanos, radot iespējas senioriem pēc iespējas ilgāk saglabāt labu veselību un neatkarīgu dzīvi;
- atbalstīt senioru iesaisti darba tirgū, brīvprātīgajā darbā un kopienu dzīvē, izmantojot viņu zināšanas, prasmes un dzīves pieredzi;
- stiprināt veselības veicināšanas un profilakses pasākumus senioriem, lai mazinātu funkcionālo spēju zudumu un atkarību no aprūpes;
- attīstīt mājas aprūpi un sabiedrībā balstītus pakalpojumus, dodot cilvēkiem iespēju ilgāk dzīvot savā ierastajā vidē;
- nodrošināt pieejamu un kvalitatīvu ilgtermiņa aprūpi, ja cilvēkam nepieciešams regulārs atbalsts ikdienā;
- veidot senioriem draudzīgu dzīves vidi, kas veicina mobilitāti, sociālo līdzdalību un dzīves kvalitāti.

4.4. Sociālā drošība un sociālā aizsardzība

- stiprināt ienākumu aizsardzības sistēmu un sociālās garantijas, nodrošināt sociālo aizsardzību cilvēkiem dažādu dzīves risku gadījumos, tostarp slimības, invaliditātes, bezdarba un vecuma situācijās;
- mazināt nabadzības un sociālās atstumtības riskus, īpaši sociāli ievainojamākajām sabiedrības grupām;
- attīstīt pieejamu un kvalitatīvu sociālo pakalpojumu tīklu visā Latvijas teritorijā, nodrošinot atbalstu iespējami tuvu dzīvesvietai;
- veicināt iekļaujošu sabiedrību un vienlīdzīgas iespējas, stiprinot cilvēku līdzdalību izglītībā, darba tirgū un sabiedriskajā dzīvē;
- atbalstīt cilvēkus ar invaliditāti, vientuļos seniorus, bērnus bez vecāku gādības un citas augsta riska grupas, nodrošinot viņu vajadzībām atbilstošus pakalpojumus un atbalsta mehānismus;
- nodrošināt sociālās aizsardzības sistēmas spēju pielāgoties demogrāfiskajām pārmaiņām un krīzēm, stiprinot sabiedrības noturību ilgtermiņā.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Nabadzības vai sociālās atstumtības risks	24,3%	< 10%	
Smagas materiālās un sociālās nenodrošinātības līmenis	6,2%	< 2%	
Ienākumu nevienlīdzība (S80/S20 vai quintile ratio)	6,7 reizes	< 4 reizes	
Veselīgas dzīves gadu skaits pēc 65 gadiem			
Novēršamu hospitalizāciju skaits			
Mirstība no pašnāvībām,			
Māsu/ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem			

Telpiskā dimensija

Latvijas veselības un sociālās drošības sistēmai līdz 2050. gadam jāspēj nodrošināt kvalitatīvus pakalpojumus apstākļos, kad sabiedrība noveco un iedzīvotāju skaits daudzos reģionos samazinās. Vienlaikus pakalpojumu pieejamība nedrīkst būt atkarīga no dzīvesvietas. Tādēļ specializētie veselības aprūpes pakalpojumi jāattīsta reģionālajos centros, savukārt primārā aprūpe, sociālie pakalpojumi, mājas aprūpe un digitālie risinājumi jāpadara pieejami iespējami tuvu cilvēku dzīvesvietai.

Īpaša uzmanība jāpievērš Latgalei, Vidzemei un mazāk apdzīvotām teritorijām, kur novecošanās process notiks visstraujāk. Šajās teritorijās pieaugs pieprasījums pēc mājas aprūpes, ilgtermiņa aprūpes, mobilajiem veselības pakalpojumiem un sociālā atbalsta. Reģionālajai politikai jāveicina, lai neatkarīgi no dzīvesvietas cilvēki varētu dzīvot pilnvērtīgu, veselīgu un sociāli drošu dzīvi visos vecumposmos.

5. Produktīva tautsaimniecība

Mērķis: Latvija 2050. gadā ir ekonomika ar spēcīgiem, pasaulē konkurētspējīgiem uzņēmumiem, kas aug un pelna ar inovatīviem produktiem, zināšanām, specializāciju un augstu kvalitāti. Stabils valsts finanses ļauj ieguldīt Latvijas ilgtermiņa attīstībā un nodrošināt sabiedrības vajadzības.

Izaicinājumus rada:

- nepietiekams produktivitātes un pievienotās vērtības pieauguma temps;
- izmaksu konkurētspējas pasliktināšanās darbaspēka, enerģijas un loģistikas izmaksu pieauguma ietekmē;
- tautsaimniecības ievainojamība pret svārstībām starptautiskajos piegādes tīklos un resursu pieejamībā un cenās;
- nepietiekama uzņēmumu spēja ieviest un izmantot jaunās tehnoloģijas produktivitātes un konkurētspējas celšanai;
- būtiskas reģionālās produktivitātes un ekonomiskās aktivitātes atšķirības;
- nepietiekami attīstīts kapitāla tirgus un alternatīvā finansējuma pieejamība;
- pieaugošs spiediens uz publiskajām finansēm demogrāfisko pārmaiņu, aizsardzības, sociālās aizsardzības, veselības un infrastruktūras finansēšanas vajadzību dēļ.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Nozaru specializācija vai ekonomikas dažādošana** — resursu koncentrēšana stratēģiski nozīmīgās augstas pievienotās vērtības jomās ļauj ātrāk kāpināt produktivitāti un starptautisko konkurētspēju. Vienlaikus jārod līdzsvars starp Latvijas esošo spēcīgo nozaru transformāciju uz augstāku pievienoto vērtību un jaunu perspektīvu specializācijas nišu attīstību. Plašāka ekonomikas dažādošana stiprina noturību pret ārējiem satricinājumiem, taču mazina resursu koncentrāciju un var palēnināt produktivitātes izaugsmi. *Izvēle: koncentrēt resursus stratēģiski nozīmīgās augstas pievienotās vērtības jomās, attīstot gan Latvijas esošās ekonomiskās priekšrocības, gan perspektīvas specializācijas nišas, vienlaikus saglabājot ekonomikas noturību.*
- **Horizontāls uzņēmējdarbības atbalsts vai mērķēta resursu koncentrācija** — vienādi atbalsta nosacījumi visiem uzņēmumiem vai mērķēta pieeja, kas ļauj ierobežotos resursus koncentrēt jomās un uzņēmumos ar lielāko produktivitātes, eksporta un mērogošanās potenciālu. *Izvēle: laba uzņēmējdarbības vide visiem, bet mērķēts attīstības atbalsts jomām un uzņēmumiem ar augstu izaugsmes un starptautiskās konkurētspējas potenciālu.*
- **Publisko ieņēmumu palielināšana vai nodokļu konkurētspējas saglabāšana** — lielāki nodokļu ieņēmumi ļauj finansēt plašākas valsts vajadzības, savukārt pārmērīgs nodokļu slogs var vājināt

uzņēmējdarbības un investīciju vidi. **Izvēle:** ieņēmumu palielināšana primāri ar nodokļu bāzes paplašināšanu, ēnu ekonomikas mazināšanu un sistēmas efektivitāti, vienlaikus saglabājot vienkāršu, stablu un starptautiski konkurētspējīgu nodokļu vidi.

Rīcības virzieni

5.1. Konkurētspējīgas nozares un jaunas izaugsmes jomas

- esošo spēcīgo nozaru pāreja uz augstāku pievienoto vērtību un konkurētspēju, kas balstīta zināšanās, produktivitātē un specializācijā, nevis zemākās izmaksās;
- jaunu, perspektīvu augstas pievienotās vērtības jomu attīstība, koncentrējot resursus tur, kur Latvijai ir augsts produktivitātes, eksporta un izaugsmes potenciāls;
- Latvijas uzņēmumu mērogošanās un starptautiskās konkurētspējas stiprināšana.

5.2. Uzņēmējdarbības vide, eksports un investīcijas

- vienkāršas un prognozējamās uzņēmējdarbības vides veidošana, kas ļauj uzņēmumiem viegli sākt darbību, augt un pielāgoties pārmaiņām;
- Latvijas eksporta pāreja uz augstākas pievienotās vērtības produktiem un pakalpojumiem un nozīmīgāku lomu globālajās vērtību ķēdēs;
- mērķēta ārvalstu investīciju piesaiste, prioritāti piešķirot investīcijām, kas Latvijā rada augstāku pievienoto vērtību, pārnes zināšanas un tehnoloģijas un stiprina vietējo uzņēmumu konkurētspēju.

5.3. Kapitāls un ilgtspējīgas publiskās finanses

- uzņēmumu finansējuma pieejamības uzlabošana visos attīstības posmos un finansējuma avotu daudzveidības palielināšana;
- Latvijas kapitāla tirgus dziļuma un likviditātes palielināšana;
- vietējā kapitāla un uzkrājumu mobilizēšana produktīvām investīcijām tautsaimniecībā, stiprinot investīciju kultūru un plašāku līdzdalību kapitāla tirgū;
- vienkāršas, stablas, prognozējamās un konkurētspējīgas nodokļu sistēmas nodrošināšana, kas vienlaikus nodrošina pietiekamus publiskos ieņēmumus un saglabā Latvijas uzņēmējdarbības un investīciju vides konkurētspēju;
- nodokļu bāzes paplašināšana un ēnu ekonomikas mazināšana;
- publisko izdevumu efektivitātes un fiskālās ilgtspējas stiprināšana, koncentrējot publiskos resursus ilgtermiņa attīstības prioritātēm un saglabājot valsts fiskālo noturību.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Augstākas pievienotās vērtības nozaru īpatsvars (% IKP)	~40 % (2023)	65%	
Darba produktivitāte uz nostrādāto stundu (% no ES vidējā)	~62 % (2023)	100%	
Eksporta tirgus daļas izmaiņas (% / 3 gadi)	-2,8 % (2022–2024)	Pieaugums	
Tirgus kapitalizācija (% no IKP)	1%	> 40%	

ĀTI neto ieplūde (% no IKP)	3,48%	> 5%	
Nodokļu ieņēmumi (% no IKP)	33,2%	> 40%	
Valsts parāds (% no IKP)	48,9%	≤ 45%	

Telpiskā dimensija

Produktīvas tautsaimniecības attīstība balstās Latvijas reģionu atšķirīgajās ekonomiskajās priekšrocībās un specializācijā. Rīgas metropoles areāls stiprina starptautiska zināšanu ietilpīgu pakalpojumu, kapitāla un uzņēmējdarbības centra lomu, savukārt, valstspilsētas un reģionālie centri attīsta specializētus ražošanas, pakalpojumu un eksporta klasterus, balstoties teritoriju resursos, kompetencēs un uzņēmējdarbības tradīcijās. Investīciju piesaiste un uzņēmējdarbības atbalsts ņem vērā reģionu ekonomisko specializāciju un sekmē vietējo resursu izmantošanu augstākas pievienotās vērtības radīšanai. Reģionu ekonomisko specializāciju un piekļuvi starptautiskajiem tirgiem stiprina konkurētspējīga transporta sistēma ar attīstītu infrastruktūru, efektīviem multimodālajiem savienojumiem un loģistiku.

6. Publiskā pārvalde

Mērķis: Latvijā darbojas vienota, profesionāla un dinamiska publiskā pārvalde, kas ar mazāku cilvēkresursu patēriņu spēj pieņemt un īstenot kvalitatīvus, datus balstītus lēmumus, nodrošināt cilvēkiem ērtus pakalpojumus un efektīvi reaģēt uz kompleksiem izaicinājumiem un krīzēm, vairojot (iemantojot) sabiedrības uzticēšanos.

Izaicinājumus rada:

- sadrumstalota publiskās pārvaldes institucionālā sistēma;
- nepietiekami attīstīta sadarbības kultūra un nepietiekami mehānismi pārnozaru jautājumu risināšanai;
- augsts birokrātiskais slogs;
- nepietiekama publiskās pārvaldes orientācija uz rezultātu sasniegšanu;
- nepietiekama MI tehnoloģiju izmantošana publiskajā pārvaldē, lai optimizētu un efektīvizētu procesus;
- nepietiekami attīstītas cilvēkresursu prasmes publiskajā pārvaldē, īpaši darbā ar jaunākajām tehnoloģijām un analītiskā darba veikšanai;
- nepietiekama elastība cilvēkresursu t.sk. specifisko kompetenču (ekspertīzes) pārvaldībā;
- nepietiekama atbalsta funkciju centralizācija;
- zema un nepietiekami efektīva sabiedrības līdzdalība pārvaldes procesos;
- zema uzticēšanās publiskajai pārvaldei;
- nepietiekama publisko pakalpojumu sasaiste ar lietotāju vajadzībām atbilstoši dzīves situāciju pieejai; valsts informācijas sistēmu un datu pārvaldības sistēmu sadrumstalotība.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Tehniska publiskajā sektorā nodarbināto un funkciju samazināšanas pieeja vai publiskās pārvaldes efektivitātes un produktivitātes palielināšana, stiprinot spējas.** Sabiedrībai un politiķiem ir gaidas par mazu un efektīvu valsts pārvaldi, ko var īstenot samazinot valsts pārvaldes īstenoto funkciju apjomu un nodarbināto skaitu. Tomēr, lai samazinājums un produktivitātes celšana notiktu atbildīgi, nemazinot valsts pārvaldes darba kvalitāti, to var panākt, vadoties no gudrās samazināšanās pieejas, mērķtiecīgi izmantojot jaunākās tehnoloģijas un stiprinot uz nākotnes vajadzībām vērstas prasmes. **Izvēle:** stiprināt publiskās pārvaldes spējas īstenot arvien

sarežģītākas funkcijas situācijā, kad samazinās pieejamais cilvēkkapitāls, palielinot tehnoloģiju, t.sk. MI izmantošanu rutīnas uzdevumu veikšanai, automatizēto risinājumu ieviešanai.

- **Veicināt starpinstitutionālu sadarbību un cilvēkresursu mobilitāti vai kardināli reorganizēt publiskā sektora cilvēkresursu pārvaldību, centralizējot atbalsta funkcijas un specifisko ekspertīzi.** Publiskās pārvaldes profesionalitātes un spēju attīstībai jānotiek, vadoties no efektivitātes apsvērumiem, skatoties uz to izmantošanu pārnozāriski, stiprinot horizontālos kopdarbības mehānismus. ***Izvēle:** koncentrēt resursus, centralizējot atbalsta funkcijas un specifisko ekspertīzi un pēc pieprasījuma nodrošinot atbalstu publiskās pārvaldes iestādēm, vienlaikus stiprinot publiskās pārvaldes sadarbības prakses.*
- **Valsts pārvaldes un pašvaldību nošķirtība vai ciešāka mijiedarbība starp valsts pārvaldi un pašvaldībām.** Valsts pārvaldes un pašvaldību nepietiekamā sadarbība, nepietiekamā dalīšanās ar pieredzi un labajām praksēm rezultējas fragmentētā pieejā dažādu publisko pakalpojumu sniegšanā. Kā prioritāti nosakot cilvēkcentrētu pieeju un priekšplānā izvirzot iedzīvotāju gaidas pēc kvalitatīviem un proaktīvi nodrošinātiem pakalpojumiem, ir jānotiek virzībai uz labāku koordināciju un vienotiem standartiem valsts un pašvaldību darbībā, tostarp publisko pakalpojumu nodrošināšanā un pilnveidošanā. ***Izvēle:** virzīties uz pašvaldību iesaistīšanu vienotā publiskās pārvaldes sistēmā, tostarp pārejot uz vienotu valsts dienestu.*
- **Centralizēta un ātra lēmumu pieņemšana vai plašāka sabiedrības iesaiste un izsvērtā lēmumu pieņemšana.** Valsts lēmumu pieņemšana un īstenošana var balstīties uz centralizētu modeli, kas nodrošina ātru rīcību un lēmumu pieņemšanu (šādu pieeju atbalsta 27% iedzīvotāju), vai uz plašāku sabiedrības, pašvaldību un kopienu iesaisti valsts nozīmīgu jautājumu risināšanā. Var būt kompromiss starp centralizētu un iesaistošu pieeju. Iedzīvotāju vairākums (69%) dod priekšroku iesaistošai vai sabalansētai pieejai. Sabiedrības iesaiste sniedz papildu apsvērumus un veicina vispusīgu skatījumu uz risināmo jautājumu, palīdz līdzsvarot dažādu sabiedrības grupu intereses un nonākt līdz kompromisam, kā arī veidot iedzīvotāju reālajām vajadzībām atbilstošus risinājumus, līdzdalība arī ir iespēja iedzīvotājam savlaicīgi iepazīties un veicina labprātīgu ievērošanu. ***Izvēle:** Plašāka sabiedrības iesaiste atkarībā no risināmā jautājuma sabiedriskās nozīmības, kā arī publiskās pārvaldes darba un rezultātu skaidrošana, veicinot sabiedrības uzticēšanos.*

6.1. Vienota un efektīva publiskā pārvalde

- nodrošināt atbildīgu publisko resursu pārvaldību un procesu nepārtrauktu pilnveidi, mazinot birokrātisko slogu, kā arī stiprināt spēju efektīvi risināt kompleksus izaicinājumus un krīzes;
- vienotu valsts pārvaldes un pašvaldību darbības un sadarbības principu ieviešana;
- valsts pārvaldes institucionālās struktūras, pārvaldes procesu un sadarbības prakses pārskatīšana;
- valsts kapitālsabiedrību pārvaldības pilnveidošana, īstenojot pārvaldības centralizāciju
- sniegtā balstītas pieejas nostiprināšana valsts budžeta veidošanas procesā;
- atbalsta funkciju centralizācija un specifiskās ekspertīzes koplietošana;
- vienota un uz nākotnes vajadzībām balstīta cilvēkkapitāla pārvaldība publiskajā pārvaldē. Publiskajā pārvaldē strādā augsta līmeņa eksperti un vadītāji, un darbs sabiedrības labā tiek novērtēts;

6.2. Pierādījumos balstīta un lietotāji orientēta publiskā pārvalde

- attīstīt iedzīvotāju un dažādu sabiedrības grupu reālajām vajadzībām un sabiedrības gaidām atbilstošus pakalpojumus, lēmumu pieņemšanā, balstoties datos un analīzē, iesaistot pakalpojumu lietotājus.

- vienotas valsts datu ekosistēmas, valsts datu un analītikas platformu attīstīšana rīcībpolitiku alternatīvu modelēšanai, simulācijām, politiku ietekmes izvērtējumiem, tostarp izmantojot MI un īstenojot „vienreiz iesniedzamo datu” principu.
- analītisku, uz nākotni un rezultātu orientētu pieeju nostiprināšana politikas veidošanā, tostarp nākotnēšanas, stresa testu, prognozējošās analītikas, paredzošās modelēšanas u.c. metožu nostiprināšana rīcībpolitiku veidošanas praksē;
- inovācijas nostiprināšana ikvienas publiskās pārvaldes organizācijas praksē, nepārtraukti pilnveidojot iestāžu sniegumu, rīcībpolitiku un publisko pakalpojumu ieviešanu;
- pāreja no pakalpojumu sniegšanas pēc pieprasījuma uz proaktīvu un integrētu atbalstu cilvēka dzīves situācijās, tiecoties uz publisko pakalpojumu kvalitāti. MI izmantošana publiskās pārvaldes procesos un to pilnveidošanā, mērķtiecīgi izmantojot mākslīgo intelektu prioritārajās e-pakalpojumu jomās, saglabājot cilvēka veiktu uzraudzību un iespēju apstrīdēt automatizēti pieņemtus lēmumus.

6.3. Atvērtā un iesaistoša publiskā pārvalde

- proaktīva un savlaicīga sabiedrības vajadzību un viedokļu noskaidrošana un izmantošana valsts pārvaldes un pašvaldību ikdienas darbā;
- savlaicīga, jēgpilna un kvalitatīva sabiedrības līdzdalība nozaru politiku un tiesību aktu izstrādē;
- inovatīvu pieeju izmantošana saziņā ar iedzīvotājiem, paplašinot sabiedrības kopumā un agrāk neiesaistītu grupu iesaisti;
- plašāka koprades pieeju izmantošana publisko politiku veidošanā un lēmumu pieņemšanā;
- lielāka publiskās pārvaldes darba caurskatāmība un sasniegto rezultātu skaidrošana sabiedrībai saprotamā un pieejamā veidā, izmantojot mūsdienīgus komunikācijas veidus.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Uzticēšanās: • Valdībai • Civildienestam • Pašvaldībām	27% (2025) 37% (2025) 42% (2025)		OECD Trust Survey 2026 Results – Latvia (2025 dati)
Vispārējās valdības izdevumi (% no IKP)	45.7% (2024)		OECD Government at a Glance indicators
Apmierinātība ar administratīvajiem pakalpojumiem	66% (2025)		OECD „Satisfaction with public administrative services – Government at a Glance indicators”
Publiskās pārvaldes efektivitāte (vērtība skalā –2,5 līdz +2,5)	0,70 (2023)		Pasaules Banka (Perceptions of public sector effectiveness, World Bank, Worldwide Governance Indicators) World Bank Open Data - Government Effectiveness: Estimate (Latvia)

Gan Rīgā, gan reģionos būt pieejami vienlīdz kvalitatīvi publiskie pakalpojumi. Attālinātais darbs un valsts iestāžu klātbūtne reģionos ļauj arī iedzīvotājiem ārpus Rīgas piedalīties valsts un pašvaldību darbā. Aug publiskā sektora kā darba vietas pievilcība un reģionos aug sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā un publisko pakalpojumu pilnveidē.

7. Tehnoloģijas un digitalizācija

Mērķis: Latvija tehnoloģijas un mākslīgo intelektu plaši izmanto cilvēku iespēju, tautsaimniecības produktivitātes un valsts rīcībspējas palielināšanai, spēj ātri pārņemt un pielāgot pasaulē radītus risinājumus un izvēlētās jomās radīt savas tehnoloģiskās priekšrocības. Kritiski svarīgajās sistēmās Latvija saglabā kontroli pār datiem, tehnoloģiskajām atkarībām un izvēlēm, spēj nodrošināt darbības nepārtrauktību arī ārēju traucējumu apstākļos.

Izaicinājumus rada

- kritiska atkarība no ārējiem tehnoloģiju, infrastruktūras un piegādes ķēžu nodrošinātājiem;
- lēna un nevienmērīga tehnoloģiju ieviešana uzņēmumos, īpaši MVU un tradicionālajās nozarēs;
- nepietiekama datu kvalitāte, pieejamība un droša izmantošana;
- tehnoloģisko un kiberdrošības kompetenču trūkums, kritiski nepietiekams kiberdrošības speciālistu skaits;
- Digitālās atstumtības un nevienlīdzīgas spējas izmantot tehnoloģijas, nepietiekamas digitālās prasmes;
- strauji tehnoloģiskie lūzumi, kuriem regulējums, institūcijas un uzņēmumi nepaspēj pielāgoties.

Nepieciešamās izšķiršanās

- **Digitālā suverenitāte vai globālās platformas** — cik daudz ieguldīt pašu/ES kontrolētā infrastruktūrā (dārgāk, lēnāk, bet kontrole krīzē) pretstatā globālo platformu izmantošanai (lētāk, ātrāk, bet stratēģiska atkarība). *Izvēle: kritiski svarīgās sistēmās nodrošināt Latvijas vai ES jurisdikcijai, drošības prasībām un stratēģiskajām interesēm atbilstošu kontroli pār datiem un sistēmām, to savietojamību, pārnesamību, auditējamību un iespēju nepieciešamības gadījumā mainīt tehnoloģiju vai piegādātāju.*
- **Automatizācijas ātrums vai sabiedrības spēja pielāgoties.** Strauja MI, robotikas un automatizācijas ieviešana ļauj kompensēt darbaspēka sarukumu un palielināt produktivitāti, taču ieguvumi un darba vietu pārmaiņas var koncentrēties atsevišķās profesijās, teritorijās un iedzīvotāju grupās. *Izvēle: strauji automatizēt jomas, kurās tehnoloģijas spēj būtiski kompensēt darbaspēka trūkumu un paaugstināt produktivitāti vai eksportu, vienlaikus citās jomās nodrošinot savlaicīgu prasmju pielāgošanu un pāreju uz jaunām darba lomām.*
- **Tehnoloģiju radīšana vai ātra tehnoloģiju pārņemšana.** Latvijai nav resursu būt tehnoloģiju līderei visās jomās. Mēģinājums uzturēt plašu “nacionālo tehnoloģiju” spektru izklieātu cilvēkus un kapitālu, savukārt tikai ārvalstīs radītu tehnoloģiju izmantošana palielinātu atkarību un neļautu veidot augstas pievienotās vērtības priekšrocības. *Izvēle: lielākajā daļā tehnoloģiju jomu Latvija orientējas uz ātru pasaulē radītu risinājumu pārņemšanu, pielāgošanu un ieviešanu, bet ierobežotu skaitu jomu izvēlas tehnoloģiskās specializācijas veidošanai, koncentrējot tajās pētniecības, kapitāla, publiskā pieprasījuma un talantu resursus.*
- **Digitālā efektivitāte vai darbības nepārtrauktība.** Digitalizācija un savstarpēji savienotas sistēmas palielina efektivitāti, bet vienlaikus rada sistēmiskus riskus, kuros viena tehnoloģiska kļūme vai uzbrukums var apturēt vairākus savstarpēji atkarīgus pakalpojumus. *Izvēle: kritiskās funkcijas projektēt tā, lai tās spētu turpināt darbību arī daļējas digitālās infrastruktūras atteices*

apstākļos, paredzot rezerves risinājumus, datu atjaunošanas spēju un alternatīvus pakalpojumu kanālus.

Rīcības virzieni

7.1. Tehnoloģiskā suverenitāte un noturība

- kritisko tehnoloģiju, datu, skaitļošanas un digitālās infrastruktūras atkarību pārvaldība, nodrošinot kontroli, savietojamību un spēju mainīt piegādātājus;
- kritisko sistēmu kiberneturības, rezerves jaudu un darbības nepārtrauktības stiprināšana.
- tehnoloģiskās piegādes ķēdes un infrastruktūras veidošana tā, lai viena piegādātāja, tehnoloģijas vai infrastruktūras elementa maiņa neradītu nesamērīgu valsts funkciju vai tautsaimniecības traucējumu;
- kiberdraudu atklāšanas un novēršanas spēju attīstība, palielinot kvalificētu speciālistu skaitu, lai savlaicīgi atklātu, ierobežotu un novērstu arvien sarežģītākus kiberdraudus;
- eksportspējīgu kiberdrošības risinājumu attīstība un skaidras koordinācijas atbildības noteikšana digitālās drošības pārvaldībā.

7.2. Tehnoloģijās balstīta ekonomika

- mākslīgā intelekta, automatizācijas, robotikas, datu analītikas un citu produktivitāti paaugstinošu tehnoloģiju plaša ieviešana uzņēmumos, īpaši MVU un darbaspēka trūkumam pakļautās nozarēs;
- Latvijā un ārvalstīs radītu tehnoloģiju pārņemšanas un ieviešanas paātrināšana uzņēmumos, mazinot plaisu starp tehnoloģiski vadošajiem uzņēmumiem un plašāku uzņēmumu loku;
- spējas ātri testēt, pielāgot un mērogot jaunas tehnoloģijas attīstība, veidojot tehnoloģiju izmēģināšanas vidi un elastīgu regulējumu.
- valsts atbalsta koncentrēšana izvēlētās tehnoloģiju jomās ar augstu eksporta potenciālu, tai skaitā divējāda pielietojuma tehnoloģijās;
- datu kā produktivitātes un inovāciju resursa izmantošanas paplašināšana, veicinot drošu datu koplietošanu, savietojamību un kvalitatīvu datu pieejamību uzņēmumiem un pētniecībai.

7.3. Tehnoloģiski prasmīga, droša un iekļauta sabiedrība

- digitālā iekļaušana un iespēja izmantot būtiskos digitālos pakalpojumus neatkarīgi no vecuma, ienākumiem, veselības stāvokļa vai dzīvesvietas;
- iedzīvotāju spēja droši izmantot MI un digitālās tehnoloģijas, izprast automatizētu sistēmu darbību, riskus un savu tiesību aizsardzības iespējas;
- cilvēka kontroles un atbildības saglabāšana jomās, kur automatizēti lēmumi var būtiski ietekmēt cilvēka tiesības un dzīves iespējas, atbildīga regulējuma izveide;
- iedzīvotājiem pieejamas digitālo un tehnoloģisko prasmju apguves un uzlabošanas sistēmas izveide ar kopīgu valsts, darba devēju un indivīda atbildību.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Latvijas vieta NCSI (kiberdrošības) indeksā un pozīcija Baltijā	23. vieta, 85,83 p. (2025)	Top 5 globāli; 1. vieta Baltijā	
Iedzīvotāji (16–74) ar vismaz pamata digitālajām prasmēm, %	48% (2025)	>90%	

IKT speciālisti % no nodarbinātajiem			
Augstas veiktspējas tīkla pieejamība			

Telpiskā dimensija

Kvalitatīvs digitālais savienojums un vienlīdzīga piekļuve tehnoloģijām visā valsts teritorijā ir priekšnoteikums, lai digitalizācija mazinātu, nevis padziļinātu teritoriālās atšķirības, un nodrošinātu attālinātā darba, e-pakalpojumu un jaunu ekonomisko iespēju pieejamību neatkarīgi no dzīvesvietas. Kritiskā digitālā infrastruktūra jāattīsta tā, lai mazinātu pārmērīgu ģeogrāfisko un tehnoloģisko koncentrāciju, nodrošinot rezerves savienojumus, alternatīvus darbības risinājumus un pakalpojumu nepārtrauktību krīzes apstākļos. Digitālās tehnoloģijas paplašina iespējas strādāt, saņemt pakalpojumus un veidot uzņēmējdarbību neatkarīgi no dzīvesvietas.

8. Inovācija

Mērķis: panākt, ka Latvija spēj radīt, piesaistīt un ātri izmantot jaunas zināšanas un tehnoloģijas, pārvērst tās produktos, pakalpojumos, uzņēmumos un publiskā sektora risinājumos. Inovāciju sistēma balstās spēcīgā pētniecības un talantu bāzē, uzņēmumu ieguldījumos, efektīvā zināšanu pārnesē un mērķtiecīgā valsts pieprasījumā pēc inovācijām.

Izaicinājumus rada:

- nepietiekams pētnieku, inženieru un augsti kvalificētu speciālistu skaits;
- zems un svārstīgs P&A finansējums un pārmērīga atkarība no ES fondu cikliem;
- vāja zinātnes un uzņēmumu sadarbība un neliels privātā sektora pētniecības apjoms;
- MVU ierobežota spēja ieguldīt pētniecībā, tehnoloģijās un kompetencēs;
- zems augsto tehnoloģiju un zināšanu ietilpīgu nozaru īpatsvars ekonomikā;
- grūtības komercializēt un mērogot Latvijā radītās inovācijas;
- inovāciju politikas sadrumstalotība un lēna pielāgošanās tehnoloģiju un tirgu pārmaiņām.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Plašs atbalsts vai stratēģiska koncentrācija.** *Izvēle: saglabāt horizontālu inovāciju atbalstu, bet pētniecības un izcilības resursus koncentrēt jomās, kur Latvijai ir vai var izveidoties starptautiska priekšrocība.*
- **Publiskais vai privātais P&A finansējums.** *Izvēle: valsts nodrošina stabilu pētniecības bāzi, bet P&A pieaugumu līdz 2050. gadam arvien vairāk virza uzņēmumu ieguldījumi.*
- **Akadēmiska izcilība vai ekonomiskā izmantošana.** *Izvēle: saglabāt fundamentālās pētniecības kvalitāti, vienlaikus būtiski stiprinot zināšanu pārnesi, komercializāciju un pētnieku mobilitāti starp sektoriem.*
- **Stabila politika vai spēja mainīt prioritātes.** *Izvēle: ilgtermiņā stabila inovāciju sistēma ar regulāru prioritāšu pārskatīšanu atbilstoši tehnoloģiju attīstībai, nākotnes scenārijiem un Latvijas priekšrocībām.*
- **Valsts kā finansētājs vai valsts kā inovāciju pieprasītājs.** *Izvēle: publiskais sektors ne tikai finansē inovācijas, bet arī kļūst par to pasūtītāju, testētāju un pirmo lietotāju.*

8.1. Zināšanu un talantu kapacitāte

- starptautiski konkurētspējīgas maģistra, doktorantūras, industrijas doktorantūras un pēcdoktorantūras sistēmas attīstība;
- pētnieku, inženieru un citu augsti kvalificētu speciālistu piesaiste, noturēšana un atgriešana Latvijā;
- talantu mobilitātes stiprināšana starp zinātni, uzņēmumiem un publisko sektoru.
- pētniecības resursu koncentrēšana jomās ar potenciālu sasniegt starptautiski konkurētspējīgu produktu piedāvājumu un kvalitāti.

8.2. Inovācijas pārvaldība un pieprasījums

- vienotas, uz rezultātiem orientētas inovāciju politikas un pārvaldības stiprināšana;
- inovāciju prioritāšu regulāra pārskatīšana atbilstoši tehnoloģiju attīstībai, nākotnes scenārijiem un Latvijas konkurētspējas priekšrocībām;
- publiskā sektora attīstīšana par inovāciju pasūtītāju, testētāju un pirmo lietotāju.
- uzņēmumu, īpaši MVU, spējas ieguldīt P&A palielināšana;
- atbalsta instrumentu sistemātiska izvērtēšana un resursu koncentrēšana efektīvākajos risinājumos.

8.3. Zināšanu pārnese un komercializācija

- profesionālas zināšanu un tehnoloģiju pārneses sistēmas attīstība;
- nepārtraukta atbalsta nodrošināšana no pētniecības rezultāta un prototipa līdz tirgum un mērogošanai;
- *Spin-off*, licencēšanas un kopīgu zinātnes un industrijas projektu attīstība;
- ilgtermiņa sadarbības stiprināšana starp pētniekiem, uzņēmumiem, investoriem un publisko sektoru.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Zinātniskais personāls, % no nodarbinātajiem pilna laika slodzēs	0,79% (2024)	1,8%	
P&A finansējums, % no IKP	0,92% (2024)	3,0%	
Privātajā sektorā nodarbinātais zinātniskais personāls, % no nodarbinātajiem	0,23% (2024)	1,1%	

Telpiskā dimensija

Pētniecības un izcilības kapacitāte koncentrējama vietās, kur iespējams nodrošināt starptautiski konkurētspējīgu cilvēkkapitāla un infrastruktūras kritisko masu. Vienlaikus uzņēmumiem visā Latvijā jābūt pieejai pētniecības kompetencēm, tehnoloģiju pārneses pakalpojumiem, testēšanas infrastruktūrai un inovāciju atbalstam. Reģionālās augstskolas, profesionālās izglītības iestādes un inovāciju centri stiprināmi kā saikne starp vietējo uzņēmējdarbību, zināšanām un tehnoloģiju ieviešanu.

9. Pilsoniskā sabiedrība

Mērķis: Sabiedrība ir saliedēta, pilsoniski un demokrātiski aktīva un tai raksturīga augsta savstarpējā uzticēšanās. Cilvēki sadarbojas un iesaistās sabiedriski nozīmīgu jautājumu risināšanā un ir noturīgi pret manipulācijām, demokrātisko procesu vājināšanu. Informatīvā telpa ir brīva un daudzveidīga, Latvijas sabiedriskais medijs ir neatkarīgs un objektīvs kvalitatīvas un aktuālas informācijas sniedzējs. 2050. gadā Latvijas informatīvā telpa ir brīva, daudzveidīga, uzticama un noturīga. Ikvienam ir pieejama savlaicīga, pārbaudāma un saprotama informācija, darbojas neatkarīgi, profesionāli un dzīvotspējīgi sabiedriskie, komerciālie un reģionālie mediji, un cilvēki spēj atpazīt manipulāciju un pieņemt informētus lēmumus. Informatīvās telpas drošība ir kopīga valsts, pašvaldību, mediju, tehnoloģiju uzņēmumu, izglītības un pētniecības institūciju, pilsoniskās sabiedrības un iedzīvotāju atbildība.

Izaicinājumus rada:

- sabiedrības nepietiekama saliedētība - polarizācijas, atsvešinātības un nevienlīdzības apstākļos;
- vājas pašorganizēšanās un pilsoniskās līdzdalības prasmes un iespējas;
- zema ticība savai spējai ietekmēt demokrātiskos procesus, kas vājina sabiedrības noturību;
- zema uzticēšanās politiķiem un politiskajām partijām, kas vājina pārstāvības demokrātiju;
- informācijas patēriņa ietekme uz domāšanu, informācijas manipulēšana.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **Publiskais finansējums vai privātais finansējums** - (Latvijas un ārvalstu) pilsoniskajai sabiedrībai. Publiskā finansējuma dominance var mazināt motivāciju piesaistīt privātā sektora atbalstu. Privātā sektora atbalsts var būt nepastāvīgs un nodoms saistīts ar privātajām interesēm.
Izvēle: Finanšu avotu daudzveidības attīstīšana, vienlaikus palielinot iedzīvotāju un privātā sektora ziedojumu apjomu un nostiprinot privātā ziedotāja kultūru un organizāciju atskaitītānās sabiedrībai kultūru.
- **Iesaiste tikai sociālajos medijos vai pilsoniskās sabiedrības organizācijās (PSO)** - iesaiste sociālajos medijos ir vienkārša, nodrošina ātru mobilizēšanos un veicina viedokļu daudzveidību, bet var būt virspusēja, ar zemu atbildības līmeni un algoritmu ietekmēta. Daļība PSO attīsta prasmes, veido strukturētu līdzdalību un var sekmēt ilgtermiņa pārmaiņas, bet prasa laiku un citus resursus. *Izvēle: Latvija nodrošina pilsoniskās sabiedrības organizācijām telpu pastāvēšanai, sabiedriski nozīmīgu ilgtermiņa izaicinājumu risināšanai un tādu pilsonisko prasmju attīstībai, kas nepieciešamas arī citās jomās un nākamajām paaudzēm.*

Rīcības virzieni

9.1. Saliedētība

- mazāk aktīvu un polarizētu iedzīvotāju grupu sadarbības veicināšana;
- sabiedrības daudzveidības un savstarpējās uzticēšanās kā sabiedrības resursu attīstīšana;

9.2. Demokrātijas kultūra

- pilsoniskās izglītības prasmju attīstīšana, lai vairotu izpratni par demokrātiskajām vērtībām un stiprinātu demokrātisko līdzdalību;
- mazāk aktīvu iedzīvotāju iespēju palielināšana un motivācijas celšana līdzdalībai vēlēšanās un demokrātiskajā dzīvē;
- brīvprātīgā darba veicināšana;

- politisko partiju prestiža celšana, partijām vienojoties par normām un iesaistot iedzīvotājus.

9.3. Pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma

- cilvēku iesaistes palielināšana pilsoniskajās iniciatīvās un organizācijās;
- Pilsoniskās sabiedrības iesaiste nozīmīgajās jomās
- valsts atbalsts nozīmīgajās jomās, t.sk. demokrātijas stiprināšanā, krīžu pārvarēšanā un sabiedrības noturībā, cilvēktiesībās, pilsoniskās telpas aizstāvēšanā, diasporas iniciatīvām un NVO centriem reģionos;

9.4. Informatīvās telpas drošība

- Sistemātiski stiprināt sabiedrības noturību, informācijpratību, medijpratību, digitālo un mākslīgā intelekta pratību un kritisko domāšanu visos izglītības posmos un mūžizglītībā. Cilvēki prot pārbaudīt informācijas avotus un pierādījumus, izprast algoritmu ietekmi uz informācijas izvēli, atšķirt profesionālu žurnālistiku no tās imitācijas un atpazīt manipulatīvu vai sintētisku saturu;
- Stiprināt neatkarīgu, profesionālu un daudzveidīgu Latvijas mediju ekosistēmu, nodrošinot sabiedriskā medija redakcionālo neatkarību un darbības noturību, kā arī komerciālo, vietējo un reģionālo mediju dzīvotspēju. Veicināt mediju īpašnieku, faktisko labuma guvēju, finansējuma un politiskās reklāmas caurskatāmību un uzticama satura pieejamību latviešu valodā visā Latvijā;
- Stiprināt spēju savlaicīgi konstatēt, analizēt, publiski skaidrot un mazināt ārvalstu īstenotu informācijas manipulāciju un iejaukšanos, koordinētas dezinformācijas kampaņas un citus informatīvās telpas apdraudējumus. Šo spēju balstīt starpinstitutionālā sadarbībā, neatkarīgā pētniecībā, datu pieejamībā, faktu pārbaudē un sadarbībā ar medijiem, pilsonisko sabiedrību, tehnoloģiju uzņēmumiem un starptautiskajiem partneriem;
- Attīstīt riskos balstītus, tehnoloģiju attīstībai pielāgojamus un pamattiesībām atbilstošus mehānismus jauno tehnoloģisko draudu novēršanai. Tie ietver sintētiska satura izcelsmes un autentiskuma noteikšanu, dziļviltojumu, uzdošanās par uzticamiem avotiem, botu tīklu un algoritmiskas pastiprināšanas identificēšanu, kā arī nepatiesa vai maldinoša satura koordinētas un mākslīgi paātrinātas izplatīšanas ierobežošanu. Prioritāri jāvērtē likumīgu viedokļu pieļaujamība; slēptu finansējumu un izplatīšanas mehānismiem, nevis jāvērtē likumīgu viedokļu pieļaujamība;
- Stiprināt mediju gatavību krīzēm, regulāri pārbaudot brīdināšanas un komunikācijas protokolus, informācijas apriti, ekspertu pieejamību un alternatīvos informācijas izplatīšanas kanālus. Sabiedriskie, komerciālie un vietējie mediji ir redakcionāli neatkarīgi partneri aktuālas un pārbaudītas informācijas sniegšanā sabiedrībai. Tiem savlaicīgi ir pieejami pārbaudīti dati, kompetentās amatpersonas un informācija par apdraudējumu, vienlaikus stiprinot mediju tehnisko, kiberdrošības un darbības nepārtrauktības gatavību;
- Stiprināt valsts stratēģiskās komunikācijas kapacitāti un spēju aizsargāt informatīvās telpas integritāti.
- Stiprināt valsts un pašvaldību spēju sniegt savlaicīgu, saskaņotu, saprotamu un faktoloģiski pareizu informāciju dažādām sabiedrības grupām krīzes situācijās. Regulāri vērtēt sabiedrības noturību, informatīvās telpas ievainojamības un tehnoloģiju attīstības radītos riskus, pārbaudīt gatavību mācībās un pielāgot rīcību apdraudējumu pārmaiņām, cieši sadarbojoties ar Eiropas Savienības, NATO un reģiona partneriem.

- Stiprināt noturību pret dezinformācijas un informācijas manipulācijas riskiem, neierobežojot vārda brīvību;
- Stiprināt Latvijas sabiedriskā medija (LSM) neatkarību un lomu sabiedrības informēšanā.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
“Saliedētības radara” dinamiska, dažādu rādītāju indekss par savstarpējo sapratni	<i>Diskusija NAP DG</i>	pieaug	Saliedētības radars
Iesaistīšanās sabiedriskajās organizācijās, respondenti, kuri atbild “nekur”	73,4 %	70,0 %	SKDS
Vēlētāju aktivitāte Saeimas, pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās	Vidēji 46,74%	Vidēji 50-55%	CVK
Uzticēšanās politiskajām partijām, %	14,9 %	25%	SKDS
Pasaules Preses brīvības indekss (Reportieri bez robežām)	83,27 (2023)	83,27 (2023)	Reportieri bez robežām
Informācijas pratības rādītājs	<i>Diskusija NAP DG</i>	pieaug	(izstrādājams)

Telpiskā dimensija

Reģionālie NVO centri ir nepieciešami, lai sniegtu konsultācijas, apmācības un palīdzētu piesaistīt finansējumu daudzām mazām biedrībām un iniciatīvu grupām ārpus Rīgas. Diasporas pilsoniskās sabiedrība nodrošina identitātes, valodas un kultūras saglabāšanu, pilsonisko līdzdalību, Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstību, remigrāciju.

10. Kultūra un valoda

Mērķis: Kultūra un valoda stiprina identitāti, piederību Latvijai, saliedētību. Nākamās paaudzes sarunājas latviski, aktīvi iesaistās kultūras radīšanā un novērtē profesionālo kultūru, jo kultūras ekosistēma bijusi stabila. Kultūra un valoda ir integrēta visās jomās, tā virza sabiedrības integrāciju. Kultūras mantojums, infrastruktūra un krājumi ir drošībā, tiek pielietoti inovatīvi. Kultūra ir stratēģisks resurss ekonomikas un citu nozaru attīstībai, kā arī starptautiskās reputācijas avots.

Izaicinājumus rada:

- iedzīvotāju ierobežotas iespējas piekļūt kultūrai – aktīvi iesaistoties tās radīšanā vai apmeklējot profesionālās mākslas norises;
- Latvijas kultūras mantojuma, fiziskās un digitālās infrastruktūras nepietiekama drošība un noturība;
- svešvalodu lietojuma pieaugums sabiedrībā, īpaši starp jauniešiem;
- nepietiekama jaunpieņacēju integrācija sabiedrībā;
- nepieciešamība uzturēt efektīvu un ekonomisku Latvijas kultūras ekosistēmu, kas nodrošina gan piekļūstamību, gan arī talantu attīstību;
- neizmantotais kultūras un tās radošo industriju potenciāls ekonomikā un citās ilgtspējīgas attīstības dimensijās.

Nepieciešamās izšķiršanās:

- **līdzšinējs vai lielāks atbalsts kultūras radīšanai** - kultūras patēriņš sniedz cilvēkiem iespēju iepazīt vērtības un paplašināt redzesloku, bet ir pasīvs līdzdalības veids. Kultūras radīšana bieži uzlabo labbūtību un ļauj būt radošākam arī citās jomās, bet var būt laikietilpīga. *Izvēle: primāri veicināt iespēja ikvienam iesaistīties kultūras radīšanā - individuāli, amatiermākslās kolektīvos, kopienu iniciatīvās, profesionālajā mākslā, u.c. tādējādi stiprinot tautas radošumu kopumā. Atbalstīt kultūras patēriņu vairāk tiem, kuriem kultūrai ir ierobežota piekļuve, virzot investīcijas kultūras ieguldījumam tautsaimniecībā.*
- **Latviešu valodas kvalitātes saglabāšana vai lietošanas paplašināšana valodas apgūšanas procesā.** Kvalitātes saglabāšana nodrošina precīzāku lietojumu, bet var demotivēt cilvēkus, kuriem nav prasmes. Latviešu valodas lietošanas paplašināšana ir vienīgais ceļš uz valodas dzīvotspēju, bet kvalitāte var ciest. *Izvēle: primāri, panākt, ka iedzīvotāji runā latviski ar valodas apguvējiem, tādējādi radot interesi par valodas lietošanu un tās lietderību. Turpināt profesionālo darbu valodas kvalitātes saglabāšanai.*
- **Kultūra tikai kā i slogs budžetam vai kultūra kā attīstības resurss.** Pastāv viedoklis, ka atbalsts kultūrai ir izdevumi, kurus varam atļauties, ja valsts ir pietiekami turīga, savukārt pastāv otrs viedoklis, ka kultūra sniedz vērtīgu ekonomikas ieguldījumu arī citās nozarēs, taču to ir grūti pierādīt. *Izvēle: jāsniedz atbalsts kultūras un radošo nozaru pievienotās vērtības, tostarp finansiālās atdeves, palielināšanai jārisina mērīšana ar kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem datiem.*

10.1. Kultūra - līdzdalība un pieejamība

- Līdzdalība kultūrā un kultūras pieejamības nodrošināšana, īpaši reģionos un konkrētajām mērķgrupām:
- Dziesmu un deju svētku un citu nemateriālā kultūras mantojuma procesa īstenošana

10.2. Latviešu valodas lietojums

- latviešu valodas digitālās ekosistēmas nodrošināšana;
- latgaliešu rakstu valodas un lībiešu kā Latvijas pirmiedzīvotāju valodas saglabāšana un attīstīšana
- vienotas, koordinētas valsts atbalstītas latviešu valodas mācību sistēmas ieviešana pieaugušajiem;
- latviski runājošo atbalsts latviešu valodas lietošanā tās apguvei;
- izrāviens lasītprasme.

10.3. Kultūras mantojuma, institūciju infrastruktūras un krājumu noturība

- krīžu gatavības sistēmas attīstība, krājumu glabāšanas infrastruktūras modernizācija drošības, t.sk. klimatnoturības apstākļos;

10.4. Kultūras ekonomikas dimensija

- kultūras ekonomiskās atdeves mērīšanas sistēmas izstrāde;
- kultūrizglītības sistēmu modernizēšana talantu ataudzei, konkurētspējas, inovācijas un produktivitātes palielināšanai;
- kultūras lomas palielināšana eksporta un tūrisma jomās;
- radošo industriju attīstība un konkurētspējas stiprināšana;

- kultūras mantojuma, institūciju infrastruktūras un krājumu daudzfunkcionalitātes attīstība
- Valsts kultūras kapitālsabiedrību pārvaldības pilnveidošana;
- radošo industriju attīstība un iesaiste Latvijas produktu un pakalpojumu ekonomiskās atdeves uzlabošanā;
- kultūras attīstīšana kā preventīvs veselības un sociālās iekļaušanas instruments, atslogojot veselības un sociālās nozares;
- kultūras mantojuma, institūciju infrastruktūras un krājumu daudzfunkcionalitātes attīstība.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Lepnums par piederību Latvijai (ļoti tuvs, tuvs)	73,4 (2023)	> 76,0	Eiropas Sociālais pētījums
Profesionālās ievirzes izglītības iestāžu (bērnu mūzikas un mākslas skolu) izglītojamo skaits	27 819 (2023)	20 000	IHM011
Kultūras pasākumu apmeklētība (respondentu īpatsvars, pa aktivitātēm)	77% (2024)	85%	Kultūras aktivitātes barometrs
Cittautieši Latvijā, kuri lieto medijus <i>latviešu valodā</i>	63% (2023)	68%>	Latvijas fakti (NEPLP)
Rādītāji Latvijas kultūras atdeves noteikšanai	-	-	KM sadarbībā ar CSP un VK datu analītiķiem

Telpiskā dimensija

Kultūras pieejamība nodrošināma īpaši reģionos, un konkrētajām mērķgrupām. Pakalpojumi latviešu valodas apgūšanai īpaši nepieciešama vietās, kur sarunas valoda mājās nav latviešu valoda. Kultūras mantojuma saglabāšana primāri nepieciešama sabiedrības izpratnes veidošanai un ekonomikas attīstības veidošanai Rīgā un reģionos. Kultūras ekosistēmas stabilitātei nepieciešami ieguldījumi mākslu izglītības kompetences centru (MIKC) infrastruktūrā, tostarp dienesta viesnīcu, uzturēšanai.

11. Vides ilgtspēja, klimats un enerģija

Mērķis: Latvija ir enerģētiski neatkarīga un noturīga valsts, kas ilgtspējīgi izmanto vietējos un atjaunīgos energoresursus, saglabā dabas kapitālu, uzlabo vides kvalitāti un mazina klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi.

Izaicinājumus rada:

- tautsaimniecības atkarība no fosilajiem energoresursiem un neprognozējams enerģijas cenu pieaugums;
- augsts siltumnīcefekta gāzu emisiju līmenis un zaļās pārejas izmaksas;
- nepietiekami attīstīta atjaunīgās enerģijas ražošana, nav attīstīti enerģijas uzglabāšanas un elastības risinājumi, kā arī nepilnīgi izmantots vietējo energoresursu potenciāls;
- lēna mazemisiu tehnoloģiju un inovatīvo risinājumu ieviešana tautsaimniecībā;
- zema energoefektivitāte ēku fondā, transportā un ražošanā;

- zema aprites ekonomikas attīstība, kā arī nepietiekama vietējo resursu izmantošanas efektivitāte;
- nepietiekama pielāgošanās un sagatavotība klimata pārmaiņu radītajiem riskiem, īpaši kritiskās infrastruktūras noturības un sabiedrībai būtisku pakalpojumu nodrošināšanas jomā;
- bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, ekosistēmu degradācija un pieaugošs invazīvo sugu radītais apdraudējums;
- nepietiekama dabas kapitāla un ekosistēmu pakalpojumu integrēšana ekonomiskajos lēmumos;
- ekonomiskās attīstības un dabas kapitāla saglabāšanas mērķu nenoteiktība;
- klimata mērķu sasniegšanas ambīciju un izmaksu efektīvas tautsaimniecības transformācijas sabalansēšanas izaicinājumi.

Nepieciešamās izšķiršanās

- **Strauja pāreja uz klimatneitrālu tautsaimniecību vai pakāpeniska transformācija.** Mērķēta pāreja ļauj ātrāk samazināt emisijas, pielāgot tehnoloģiskos risinājumus vietējām vajadzībām, stiprināt konkurētspēju zaļo tehnoloģiju tirgos un mazināt klimata riskus, bet rada augstas investīciju izmaksas un pielāgošanās slogu uzņēmumiem, tāpat rada riskus sabiedrības ievainojamām grupām. Pakāpeniska transformācija samazina īstermiņa izmaksas un sociālos riskus, bet palielina atpalcības risku no starptautiskajām klimata un tirgus prasībām, kā arī neuzlabo enerģētisko autonomiju. ***Izvēle:** mērķtiecīga pāreja uz klimatneitrālu tehnoloģiju izmantošanu tautsaimniecībai nozīmīgās un SEG ietilpīgākajās ražošanas nozarēs, nodrošinot investīciju atbalstu un taisnīgas pārkārtošanās pasākumus uzņēmumiem, vienlaikus uzraugot un mazinot negatīvo ietekmi uz mazāk aizsargātajām sabiedrības grupām.*
- **Meža ekonomiskā izmantošana vai oglekļa piesaiste un bioloģiskā daudzveidība** - intensīvāka mežu ciršana veicina sektora ekonomisko izaugsmi, tāpat nodarbinātību, bet var samazināt oglekļa piesaistes potenciālu īstermiņā un radīt riskus bioloģiskajai daudzveidībai; ***Izvēle:** līdzsvarota un datos balstīta mežu apsaimniekošana, nodrošinot gan ilgtspējīgu koksnes resursu izmantošanu, gan oglekļa piesaistes potenciāla saglabāšanu un bioloģiskās daudzveidības aizsardzību.*
- **Vietējo kopienu intereses vai nacionālā enerģētiskā neatkarība** - iedzīvotāji reģionos var iebilst pret vēja parku, saules parku, biogāzes staciju un citas enerģētikas infrastruktūras attīstību savu dzīvesvietu tuvumā, kas var kavēt valsts enerģētiskās neatkarības un klimata mērķu sasniegšanu; ***Izvēle:** veidot sabalansētu enerģētikas nozares attīstību, skaidri definējot nacionālās intereses, tostarp kultūras mantojuma un ainavas aizsardzības aspektus, nodrošinot agrīnu sabiedrības līdzdalību un vietējo kopienu iesaisti lēmumu pieņemšanā.*

Rīcības virzieni

11.1. Klimatneitralitāte, enerģētiskā neatkarība un pielāgošanās klimata pārmaiņām

- atjaunīgās enerģijas ražošanas attīstība drošai un konkurētspējīgai energoapgādei.
- energoresursu u. c. stratēģiski nozīmīgu resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana visos tautsaimniecības sektoros;
- transporta sektora dekarbonizācija, attīstot transporta elektrifikāciju, ilgtspējīgu degvielu izmantošanu, uzlādes un alternatīvo degvielu infrastruktūru;
- aprites ekonomikas principu integrēšana ražošanā un patēriņā, veicinot produktu ilgmūžību, atkārtotu izmantošanu, remontējamību un koplietošanu;
- ieguldījumi klimata pārmaiņu risku mazināšanā, veicinot noturīgas infrastruktūras attīstību un informētu un atbilstoši rīkojošos sabiedrību;

- “zaļo budžeta reformu” - nodokļu, subsīdiu un citu fiskālo instrumentu pārstrukturēšana, veicinot dabas kapitāla saglabāšanu, ilgtspējīgu izaugsmi un datus balstītu pakāpenisku klimata politikas mērķu sasniegšanu.

11.2. Dabas kapitāls un veselīgas ekosistēmas

- bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu funkciju saglabāšana un atjaunošana;
- mērķtiecīga gaisa, ūdeņu un augšņu kvalitātes uzlabošana, samazinot piesārņojuma slodzi un veicinot ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu;
- dabisko oglekļa piesaistītāju kapacitātes palielināšana, atjaunojot un ilgtspējīgi apsaimniekojot mežus, augsnes, mitrājus un citas ekosistēmas;
- bioekonomikas attīstībai nozīmīgu teritoriju īpatsvara noteikšana, vienlaikus nodrošinot dabas vērtību saglabāšanu.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Importēto energoresursu īpatsvars (% bruto summārajā patēriņā)	45 % (2024)	< 25 %	LU pētījums
Atjaunīgo energoresursu (AER) īpatsvars enerģētikas sektoros, %	45,54 % (2024)	>90%	CSP
SEG emisiju apjoms (tūkst. tonnas CO ₂ ekvivalentos)	9669 (2024)	9116	CSP
Valsts “Ilgtspējīgas pārejas budžets” (% no valsts kapitālinvestīcijām)			
ĪADT pamatteritoriju kopējā platība; %	18,69% (2026)	< 20%	CSP
Bioloģiski sertificētā izmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme procentos no kopējās izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes (%)	15% (2023)	> 20%	CSP
Meža ieaudzēšana (t.sk. plantāciju mežu ieaudzēšana) (ha/gadā)	6 289 (2025)	> 6 289	CSP

Telpiskā dimensija

Latvijas teritorijas atšķiras pēc dabas kapitāla, energoresursu potenciāla un klimata riskiem, tādēļ vides, klimata un enerģētikas politika tiek īstenota atbilstoši teritoriju specifikai, apdzīvojumam un sabiedrības vajadzībām. Telpiskajā plānošanā visos plānošanas līmeņos savlaicīgi nosaka un savstarpēji saskaņo teritorijas atjaunīgās enerģijas ražošanai un enerģētikas infrastruktūrai, bioekonomikas attīstībai un dabas vērtību saglabāšanai, vienlaikus aizsargājot ainavu un mazinot negatīvo ietekmi uz vietējām kopienām. Apdzīvoto vietu, kritiskās infrastruktūras un dabas teritoriju attīstību pielāgo konkrētās teritorijas klimata riskiem, bet dabas un enerģētisko resursu izmantošana rada attīstības ieguvumus arī teritorijām, kurās šie resursi atrodas.

VI Telpiskās attīstības perspektīva

Latvijas attīstības pamata principi

- Cilvēki un kopienas ir galvenā Latvijas vērtība un attīstības resurss
- Pārvaldības decentralizācija – lēmumu pieņemšana pēc iespējas tuvāk cilvēkam
- Izmaksu efektivitāti respektējoša un taisnīga decentralizācija stiprinot pašvaldību un reģionu funkcionālo kapacitāti un savstarpējo sadarbību
- Cilvēka izvēlē balstītas, teritoriāli atšķirīgas iespējas atkarībā no dzīvesvietas
- Elastības/noturības princips – virzām valsts attīstību atbilstoši teritoriju attīstības potenciālam, specifikai un ārējās vides izmaiņām
- Attīstību veido teritoriālo kopienu un indivīdu aktivitāte, to daudzveidība
- Attīstība balstās rūpēs par valsts drošību, identitāti un iedzīvotāju labklājību
- Attīstība balstās kopējā integrētā attīstības ceļa redzējumā, teritoriju dažādības un attīstības potenciāla izmantošanā, kopīgā atbildībā, ieinteresētā līdzdalībā

Telpiskās attīstības vīzija (tikš integrēta dokumenta kopējā vīzijā)

Latvija ilgtspējīga valsts ar labu starptautisko sasniedzamību, ekonomiski spēcīgiem reģioniem ar cilvēka cienīgu dzīves kvalitāti, kuru izaugsmes potenciāls ir spēcīgi attīstības centri un to funkcionālās teritorijas kā dzīvotspējīgas, noturīgas un funkcionāli ar attīstības centriem savienotas teritorijas, kurās dzīvo aktīvu un iniciatīvas bagātu cilvēku kopienas.

Latvijas apdzīvojums un visa veida infrastruktūra nodrošina teritoriju noturību un ilgtspēju, drošu dzīves vidi, pakalpojumu pieejamību, sasniedzamību un dzīves kvalitāti.

Latvija ir klimatneitrāla valsts ar tīru gaisu, ūdeni un zemi, bioloģisko daudzveidību un kultūrvēsturiskajām vērtībām, uz atjaunīgās enerģijas resursiem balstītu enerģētisko neatkarību, kā arī pilnībā pielāgojusies klimata iespējamām pārmaiņām.

Latvijas telpiskās attīstības uzstādījumi

- Telpiskā dimensija ir katru stratēģijas attīstības virzienu caurvijoša un atspoguļojoša pēc būtības (nav tēmas, virziena bez tās) un valsts telpisko struktūru (apdzīvojums, infrastruktūra, zaļā struktūra, nacionālo interešu telpas un teritorijas) definējoša.
- Latvijas valsts identitāte un valstiskums ir sakņoti Latvijas vietās un teritoriālās kopienās, kuras katra izmanto sev piemītošo īpašo attīstības potenciālu.
- Lēmumi par valsts un ES fondu nozaru investīcijām teritorijās tiek vērtēti un pieņemti arī pēc to ieguldījuma vēlamās Latvijas telpiskās struktūras veidošanā
- Latvijas telpiskā struktūra pielāgojas iedzīvotāju skaita samazinājuma tendencēm, veidojot aktīvus attīstības/apdzīvojuma centrus un nodrošinot pamata pakalpojumus iedzīvotāju vajadzībām. Prioritāri tiek uzlabota un optimizēta esošā satiksmes, publisko pakalpojumu, telekomunikāciju un enerģētikas tīklu infrastruktūra.

- Teritorijas specifikai (apdzīvojums, ceļu tīkla kvalitāte) atbilstošas mobilitātes iespējas un augsta digitālā sasniedzamība ir pamata risinājums dažādu pakalpojumu saņemšanai.
- Latvijas ilgtspējīgai attīstībai tiek ievērota racionāla zemes izmantošana, mazināta zemes saņemšanai jaunai apbūvei.
- Visi dažādu nozaru politikas pasākumi skatāmi kopskatā ar to savstarpējo ietekmi un ietekmi uz telpisko struktūru reģiona, novada un apdzīvotas vietas līmenī un plānojami savstarpēji integrēti (papildinot vienam otru un stiprinot novada un apdzīvotas vietas dzīvotspēju).

Telpiskās struktūras elementi - nacionālās (valsts) nozīmes areāli/teritorijas un objekti

Attīstības/apdzīvojuma centri un to funkcionālie areāli

Valsts lielākie attīstības/apdzīvojuma centri ir visas valsts teritoriju apdzīvotību nodrošinošs pilsētu tīkls, kurās koncentrēta ekonomiskā aktivitāte, dažāda veida pakalpojumi un iedzīvotāji. Tie nodrošina darba vietas, uzņēmējdarbības iespējas, izglītības, veselības un citus un pakalpojumus ne tikai pašu pilsētu iedzīvotājiem, bet pilsētu funkcionālajos areālos arī lauku teritoriju iedzīvotājiem, kuri strādā pilsētās un izmanto tajās pieejamos pakalpojumus. Infrastruktūras, mobilitātes, publisko pakalpojumu un investīciju plānošanā tiek ņemtas vērā faktiskās iedzīvotāju, darba vietu un pakalpojumu saites, ne tikai administratīvās robežas.

Jāveicina valsts reģionālā attīstība un reģionu un novadu virzība uz daudzcentrisku attīstību, stiprinot attīstības centrus, atbalstot sadarbības tīklu veidošanos starp attīstības centriem, mazinot sociālekonomiskās atšķirības starp reģioniem, vienlaikus sekmējot Rīgas kā valsts galvaspilsētas attīstību. Blakus Rīgai, jāveido pamats Liepājas un Daugavpils attīstībai, tām nākotnē arī kļūstot par Baltijas jūras reģiona līmeņa centriem. Papildus nacionāla un reģionāla līmeņa attīstības centriem reģionos ir atbalstāmi apdzīvojuma centri ar īpašu specializāciju vai noteiktām funkcijām. Būtisku lomu apdzīvoto vietu attīstībā var uzņemties pilsētu apkaimes un teritoriālās kopienas, kuru iedzīvotāji var aktīvi iesaistīties savas teritorijas attīstībā.

Jāizstrādā un jāīsteno ilgtspējīgas urbanizācijas politika, mērķtiecīgi ierobežojot visu apdzīvoto centru urbāno izplešanos (diferencēti – lielajām pilsētām, citām pilsētām un ciemiem). Kompaktu urbānās apbūves (pilsētu, ciemu) apbūves modeļu īstenošana, maksimāli izmantojot neapbūvētās un degradētās teritorijas, mērķtiecīgi ierobežojot un izvairoties no urbānās izplešanās. Valsts un pašvaldības sniedz atbalstu kompleksai kvartālu/vietu/degradētu teritoriju reģenerācijai, mājokļu renovācijai reģionu apdzīvotās vietās ar esošu infrastruktūru un Rīgā. Tiek atbalstīta esošā dzīvojamā fonda (jo īpaši neizmantotā) atjaunošana un izmantošana, nevis sniegts atbalsts jaunu dzīvojamās apbūves teritoriju veidošanai. Atbalsts tiek sniegts jaunai dzīvojamai apbūvei pilsētās un ciemos ar esošu infrastruktūru, kur tiek paredzēta esošās apbūves blīvināšana.

Apdzīvojuma/attīstības centru struktūra 2050.gadā balstās uz esošo Latvijas pilsētu tīklu, kas nodrošina, ka iedzīvotājiem 50 minūšu laikā no jebkura pagasta centra ir sasniedzams reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības/apdzīvojuma centrs, kurā pieejami pamata pakalpojumi un kurš sekmē attiecīgā centra funkcionālā areāla apdzīvotību un ekonomisko aktivitāti. Tiek veicināta noturīgu un

sadarbībā balstītu lauku kopienu un viedo ciemu attīstība, pielāgojot pakalpojumu sniegšanas modeļus demogrāfiskajām izmaiņām.

Pakalpojumu pieejamība tiek nodrošināta, kombinējot klātienēs mezglus attīstības centros ar digitālajiem un mobilajiem risinājumiem lauku telpā. Siltumnīcas efektu mazinoša un diversificēta lauku ekonomika tiek stiprināta, attīstot digitālo infrastruktūru, mikromobilitāti un attālinātā darba iespējas.

Apdzīvojuma telpiskā struktūra 2050.gadā.

Valsts galvaspilsēta un Baltijas jūras reģiona līmeņa centrs – Rīga

- 1) Baltijas valstu līmeņa attīstības centri – Daugavpils, Liepāja
- 2) Nacionāla līmeņa attīstības centri – Jelgava, Jūrmala, Ventspils, Rēzekne, Valmiera, Jēkabpils;
- 3) Reģionāla līmeņa attīstības centri – Līvāni, Preiļi, Madona, Ludza, Krāslava, Balvi, Alūksne, Smiltene, Cēsis, Limbaži, Sigulda, Aizkraukle, Ogre, Bauska, Dobeles, Tukums, Talsi, Kuldīga, Saldus, Gulbene, Valka.
- 4) Reģionu un novadu iekšējie attīstības centri/teritoriālie pakalpojumu centri un to tīkli.
- 5) Apdzīvotās vietas un ar īpašu noturības funkciju (piemēram, Aiviekstes HES, Skultes osta, u.c.)

Nacionāla un reģionāla līmeņa infrastruktūras objekti un teritorijas

Nacionāla un reģionāla līmeņa transporta infrastruktūra un mobilitāte

Ar starptautiskās aviosatiksmes, prāmju satiksmes un ātrgaitas dzelzceļa Rail Baltica, kurš ieiet Rīgas stacijā un Rīgas lidostā, palīdzību tiks nodrošināta Latvijas starptautiskā sasniedzamība.

Ērts sabiedriskais transports, dzelzceļa pārvadājumi un autoceļi nodrošinās iedzīvotāju ikdienas mobilitātes vajadzības. Autoceļu attīstība, sakārtošana un uzturēšana, kā arī dzelzceļa pārvadājumu attīstība tiks īstenota, ņemot vērā ne tikai satiksmes intensitāti, bet arī teritoriju attīstības potenciālu un ieguldījumu teritoriju noturībā, tai skaitā veidojot trūkstošus savienojumus, kas var sekmēt dažādu apdzīvojuma centru sadarbību un savstarpējo sasniedzamību. Nepieciešams attīstīt multimodālus transporta mezglus, kuros iespējams ērti un mobilitātes vajadzībām atbilstoši savienot dažāda veida pasažieru pārvadājumus. Ietekmes uz vidi mazināšanas mērķu sasniegšanai tiks atbalstīta bezemisiju transportlīdzekļu izmantošana, mikromobilitātes risinājumu izmantošana, kā arī tiks izmantotas ūdensceļu transporta iespējas.

Nacionāla līmeņa objekti:

- 1) lidosta “Rīga”, Liepājas lidosta, Daugavpils lidosta, Jūrmalas lidosta, Spilves lidosta, reģionālie lidlauki;
- 2) Rail Baltica jaunbūvējamais dzelzceļš, viss esošais starptautiskais/starpreģionālais dzelzceļa tīkls;
- 3) TEN-T tīkla autoceļi, valsts galvenie un reģionālie autoceļi, to posmos izbūvētie tilti, – autoceļu infrastruktūra, kas savieno Latviju ar kaimiņvalstīm, un savieno savā starpā galvaspilsētu, nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centrus;
- 4) Rīgas osta, Ventspils un Liepājas ostas;
- 5) mazās ostas – Pāvilosta, Roja, Mērsrags, Engure, Jūrmala, Skulte, Salacgrīva.

Nacionāla un reģionāla līmeņa telekomunikāciju infrastruktūras objekti

Telekomunikāciju, televīzijas un radio apraides infrastruktūra nodrošina tehniski stabilu un kvalitatīvu mobilo un fiksēto sakaru darbību, platjoslas interneta pieejamību un kvalitatīvu Latvijas sabiedriskā medija apraidi visā valsts teritorijā.

Nacionāla līmeņa objekti:

- 1) Starpvalstu telekomunikāciju un interneta tīkli;
- 2) Maģistrālie iekšzemes telekomunikāciju un interneta tīkli;
- 3) Mobilo sakaru un bezvadu sakaru tīkli visā Latvijas teritorijā;
- 4) Sabiedriskā medija televīzijas un radio apraides tīkli visā Latvijas teritorijā.

Nacionāla un reģionāla līmeņa enerģētikas infrastruktūras teritorijas un objekti (diskutējams saistībā ar drošību)

Ar enerģijas resursu ražošanas objektiem un pārvades/sadales (gāze, elektrība, naftas produkti, koksnes biomasas) tīkliem tiek nodrošinātas uzņēmumu un iedzīvotāju vajadzības pēc energoresursiem. Latvijas energoatkarības mazināšanai nepieciešama atjaunojamās enerģijas, īpaši vēja un saules enerģijas, ražošanas attīstība un izkliedētā atjaunojamās enerģijas ražošana.

Atjaunojamās enerģijas ražošanas teritoriju attīstība tiek noteikta visu līmeņu plānošanas procesā, to prioritāri plānojot reti apdzīvotās teritorijās ar augstu enerģijas uztveršanas potenciālu, vienlaikus sabalansējot to ar citu sektoru interesēm un līdzsvarojot ar dabas aizsardzības un ainavu aizsardzības interesēm.

Nacionāla līmeņa objekti:

- 1) Inčukalna pazemes gāzes krātuve un maģistrālie gāzes vadi;
- 2) Rīgas HES, Ķeguma HES, Pļaviņu HES, Rīgas TEC-1 un TEC-2, centrālās siltumenerģijas ražotnes valstspilsētās;
- 3) Visas augstsprieguma elektropārvades līnijas un elektrības apakšstacijas lielajās apdzīvotajās vietās;
- 4) Elektrības starpsavienojumi ar Lietuvu un Igauniju;
- 5) naftas produktu rezervju uzglabāšanas vietas;
- 6) valstij piederošie meži kā biomasas enerģijas resurss;
- 7) atjaunojamās enerģijas (vēja enerģijas) attīstības teritorijas.

Valsts aizsardzības interešu teritorijas

Valsts aizsardzības interešu teritorijas nodrošina NBS un starptautisko aizsardzības spēku vienību uzturēšanas un mācību vajadzības, gatavību valsts aizsardzībai, kā arī valsts robežas un gaisa telpas kontroli un ātru un situācijai atbilstošu reaģēšanu uz valsts robežas iespējamām pārkāpumiem.

Nacionālo interešu objekti:

- 1) Militārās bāzes, poligoni un lidlauki;

2) Austrumu pierobežas josla, kas nodrošina valsts robežas kontroli, nepieciešamo infrastruktūru valsts un robežas aizsardzībai.

Nacionālas nozīmes dabas aizsardzības teritorijas

Tiek sargātas nozīmīgas dabas un ainavu vērtības, paredzot atbilstošus darbības ierobežojumus, Tiek veidoti zaļie koridori un piemēroti citi atbilstoši dabas aizsardzības risinājumi.

Dabas aizsardzība nacionālā līmenī tiek sabalansēta ar resursu izmantošanas vajadzībām, apgrūtinājumi par labu dabas aizsardzībai tiek īpašniekam kompensēti.

Nacionālas nozīmes objekti:

- 1) Nacionālie dabas parki un rezervāti, pārējās nacionālas nozīmes dabas aizsardzības teritorijas;
- 2) Lielākās upes – Daugava, Gauja, Venta un Lielupe, un šo upju baseinos ietilpstošās upes;
- 3) Ezeri, purvi un mitrāji – Liepājas ezers, Engures ezers, Rāznas ezers, Lubānas mitrājs, u.t.t.

Nacionālas nozīmes ainavu teritorijas

Tiek saglabātas un aizsargātas nacionālas nozīmes ainavu teritorijas, kas ir Latvijas dabas un cilvēka veidotas vides vērtības, kas veido tūrisma potenciālu un estētisku dzīves vidi Latvijas iedzīvotājiem.

Nacionālas nozīmes objekti:

- 1) Daugavas loki;
- 2) Gaujas nacionālais parks;
- 3) Ķemeru nacionālais parks;
- 4) Slīteres nacionālais parks
- 5) Rāznas nacionālais parks
- 6) Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts
- 7) Kurzemes stāvkrasts

Nacionālo interešu telpas

Rīgas metropoles areāls (RMA)

Rīgas metropoles areāls aptver Rīgas pilsētu un tai tuvumā esošās pašvaldības, no kurām iespējams ar sabiedrisko transportu sasniegt Rīgu stundas vai nedaudz ilgākā laikā (radiāls loks, ko veido Tukums, Jelgava, Ogre, Sigulda, Saulkrasti). Areāla robežas nosaka regulāra svārstmigrācija no novadiem un pilsētām uz Rīgu un otrādi darba, mācību un pakalpojumu saņemšanas nolūkos.

Areāla attīstības ietvaros būtiski ir izveidot labu RMA pārvaldību un izstrādāt RMA attīstības telpisko stratēģiju, panākot pārvirzi no neilgtspējīgas RMA urbanizācijas uz ilgtspējīgu urbanizāciju, nepieļaujot jaunu urbānu teritoriju veidošanos uz lauksaimniecības un meža zemām un polderos un veicinot sabiedriskā transporta izmantošanu. Nav pieļaujama urbānā izplešanās, veidojot neilgtspējīgu, monofunkcionālu, izkliedētu zema blīvuma apdzīvojumu, trūkstot tehniskajai un sociālajai infrastruktūrai,

jo nepieciešamās valsts un pašvaldību investīcijas infrastruktūras attīstībai un pakalpojumu nodrošināšanai uz vienu iedzīvotāju var būt nesamērīgi augstas.

Balstoties uz metropoles areāla kopējo telpiskās attīstības stratēģiju un tās pārvaldības modeli, svarīgi veidot integrētu RMA sabiedriskā transporta un mobilitātes sistēmu, infrastruktūras un pakalpojumu koplietošanu un kopfinansēšanu. RMA tiek pozicionēts, kā galvenais dzinējspēks valsts starptautiskai konkurētspējai.

Austrumu pierobežas areāls

Valsts drošības un aizsardzības kontekstā ir būtiski stiprināt sabiedrības noturību, pakalpojumu pieejamību un ekonomisko izaugsmi, panākt kopienas dzīvotspēju un iedzīvotāju skaita noturību pierobežas teritorijās, saglabāt pietiekamu transporta, digitālo un enerģētikas infrastruktūru, ekonomisko aktivitāti un nepieciešamo pakalpojumu sasniedzamību, izmantojot dažāda veida pieejas un atbalsta veidus plašākai pierobežas teritorijai, apdzīvojuma centriem un to funkcionālajiem areāliem, pierobežas joslas teritorijās.

Ņemot vērā valsts drošības intereses un nepieciešamību saglabāt pierobežas apdzīvotību un ekonomisko aktivitāti, pierobežas novados tiek piemēroti īpaši kritēriji izglītības, veselības un citu publisko pakalpojumu pieejamībai. Tiek sniegts īpašs atbalsts pašvaldību un uzņēmumu attīstībai pierobežas teritorijās, kurās iedzīvotāju skaitam būtiski samazinoties, valsts un pašvaldības izmaksas infrastruktūras un publisko pakalpojumu uzturēšanai uz vienu iedzīvotāju kļūs proporcionāli būtiski augstākas nekā vidēji valsts teritorijās. Valsts un valsts robežas aizsardzības interesēs būs nepieciešami īpaši risinājumi militārajām vajadzībām teritorijās tiešā valsts robežas tuvumā, vienlaikus nodrošinot šo teritoriju apdzīvotību un ekonomisko aktivitāti.

Dienvidu un Ziemeļu pierobežas areāli un citas nomaļu teritorijas

Dažādas teritorijas iedzīvotāju skaita samazinājums skars dažādi. Dažās no tām iedzīvotāju skaitam būtiski samazinoties, valsts un pašvaldības izmaksas infrastruktūras un publisko pakalpojumu uzturēšanai uz vienu iedzīvotāju kļūs nesamērīgi augstas.

Iedzīvotāju skaita samazinājuma un nepietiekama finansējuma ceļu/elektroenerģijas infrastruktūrai apstākļos tiek finansiāli (valsts un pašvaldība) atbalstīta to apdzīvoto vietu, kurām nepieciešamās infrastruktūras (autoceļš, elektroenerģija, interneta piekļuve) uzturēšanas izmaksas uz 1 iedzīvotāju ir būtiski augstākas/nesamērīgi augstas vai kvalitāte būtiski zemāka salīdzinājumā ar vidējo valsts rādītāju, iedzīvotāju pašu iniciēta pārcelšanās uz pagasta/novada centru vai reģiona centru (tā sauktā inteliģentā saraušanās).

Pierobežas un nomaļu teritoriju iedzīvotājiem ir tiesības nemainīt dzīvesvietu (tā saucamā right to stay), vienlaikus rēķinoties ar to, ka valsts un pašvaldība visdrīzāk nevarēs nodrošināt valsts vidējam līmenim līdzvērtīgu autoceļu kvalitāti un tehnisko un sociālo infrastruktūru, elektroenerģijas un sakaru infrastruktūru, kā arī būs nepieciešams rēķināties ar lielāku laika un resursu patēriņu piekļuvei dažādiem pakalpojumiem.

Baltijas jūras un tās piekrastes areāls (ietverot jūras teritoriju)

Nacionālas nozīmes objekti:

- 1) Klimata risku (plūdi, jūras krasta noskalošana, u.c.) apdraudētās teritorijas;
- 2) nozīmīgās ainavu un dabas aizsardzības teritorijas;
- 3) tūrisma un rekreācijas teritorijas;
- 4) kuģošanas ceļi.

Lauku un mežu telpa (tai skaitā, kāda ir zemes politika) lauku teritorijas definīcija

Lauku un mežu telpa ir neurbanizēta vai minimāli urbanizēta zema iedzīvotāju blīvuma vide, kas sevī ietver mežu teritorijas, lauksaimniecības teritorijas, purvus, upes un ezerus. Tā nodrošina Latvijas iedzīvotājus ar lauksaimniecības un kokrūpniecības produkcijas ražošanu, vienlaikus tā vieta citām ekonomiskajām aktivitātēm, kā arī teritorijas, kurās tiek saglabāta bioloģiskā daudzveidība, ainavu un dabas vērtības. Lauksaimniecības zemes teritorijas ar augstu augsnes kvalitatīvo novērtējumu ir vērtīgs pārtikas un citas lauksaimniecības produkcijas ražošanas resurss. Tādēļ tās tiek aizsargātas pret noplicināšanu un netiek atļauts tās transformēt citos zemes lietošanas veidos. Nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemju teritorijas ir:

- 1) Lauksaimniecības zemes teritorijas Bauskas, Jelgavas un Dobeles novados
- 2) Lauksaimniecības zemes teritorijas citos novados ar augsnes kvalitatīvo novērtējumu virs 50 ballēm un zemes vienības platību virs 50ha.

Telpiskās attīstības perspektīvas monitorings (indikatori)**Rādītāji rezultātu uzraudzībai**

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Iedzīvotāju apmierinātība ar dzīves vides kvalitāti			
Rīgas metropoles areāla (RMA) iedzīvotāju īpatsvars no valsts iedzīvotājiem			
Vidējās bruto darba samaksas attiecība starp reģionu ar zemāko vidējo bruto darba samaksu un reģionu ar augstāko vidējo bruto darba samaksu			
Mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli attiecība starp reģionu ar zemāko vidējo ienākumu un reģionu ar augstāko vidējo ienākumu uz vienu mājsaimniecības locekli			

Apbūvētās teritorijas īpatsvars no valsts teritorijas			
Vidējais braukšanas ar privāto automašīnu laiks no pagasta centra līdz reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centram			
Pagastu centru īpatsvars, no kuriem iespējams pārvietoties turp un atpakaļ ar sabiedrisko transportu uz reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centru			

VII Latvija2050 īstenošana, uzraudzība un aktualizācija

Šī nodaļa nosaka, kā Latvija2050 tiek īstenota, uzraudzīta un regulāri aktualizēta.

Stratēģijas uzraudzības modeli nosaka Attīstības plānošanas sistēmas likums un Nacionālās attīstības padomes nolikums (MK noteikumi Nr. 38).

Stratēģija tiek īstenota, ieviešot Nacionālo attīstības plānu vairākos secīgos 7 gadu ciklos.

Stratēģijas īstenošanas uzraudzību un koordināciju nodrošina Ministru prezidents, kurš vada Nacionālo attīstības padomi. Padomes sastāvu un kompetenci nosaka Attīstības plānošanas sistēmas likums un tās nolikums.

Nacionālā attīstības padome plāno valsts ilgtermiņa attīstību, izvērtē plānošanas dokumentu izpildi, sniedz Ministru kabinetam ieteikumus par prioritārajiem virzieniem un budžeta vidēja termiņa plānošanu, izskata strukturālo reformu jautājumus un ir tiesīga informēt Saeimu par valsts attīstībai svarīgiem jautājumiem.

Nacionālās attīstības padomes uzdevumu izpildi īsteno un koordinē Valsts kanceleja, kas ir analītiska, starpnozaru koordinējoša institūcija Ministru prezidenta un Ministru kabineta atbalstam lēmumu pieņemšanā. Nacionālās attīstības padomes sēdes notiek ne retāk kā 2 reizes gadā pēc Ministru prezidenta iniciatīvas, kā arī obligāti, ja tiek konstatēta agrīnās brīdināšanas rādītāja koridora pārsniegšana.

Valsts kanceleja nodrošina pastāvīgu stratēģiskās nākotnēšanas funkciju. Nākotnēšanas procesā tiek sistemātiski iesaistītas ministrijas, akadēmiskā vide, plānošanas reģioni, uzņēmēji un citi eksperti. Ne retāk kā reizi četros gados tiek veikts Latvijas ilgtermiņa attīstības analīze, izmantojot nākotnēšanas rīkus un aktualizēti attīstības scenāriji, izvērtējot stratēģisko izvēli, NAP prioritāšu un nozīmīgāko valsts investīciju noturību dažādos iespējamajos nākotnes apstākļos.

Saeimas pilnvaru termiņa 1. un 3. gadā Ministru prezidents savā ikgadējā ziņojumā Saeimai iekļauj pārskatu par Latvija2050 īstenošanu.

Latvija2050 īstenošanas rādītāji tiek uzturēti publiski pieejamā stratēģisko indikatoru panelī, kas parāda ilgtermiņa mērķu izpildi, sasaisti ar NAP, valsts budžeta prioritātēm, nozaru politikām un reģionālo attīstību. Valsts kanceleja katru gadu publicē aktuālo Latvija2050 rādītāju kopsavilkumu un informē Ministru kabinetu par riskiem noteikto mērķu sasniegšanā. Padziļinātai izpētei par nepieciešamajām tūlītējām politikas korekcijām ik gadu tiek paredzēti finanšu līdzekļi mērķpētījumiem. Latvija2050 īstenošanas un scenāriju kvalitātes neatkarīgai izvērtēšanai tiek nodrošināts pastāvīgs neatkarīgu ekspertu mehānisms, kas periodiski publiski vērtē stratēģijas pieņemumus, indikatoru attīstību, scenārijus un būtisku politikas izvēli noturību. Papildus Valsts kancelejas ikgadējam pārskatam, neatkarīgu vērtējumu par Latvija2050 rādītāju attīstību un riskiem var sniegt esošās neatkarīgās institūcijas un konsultatīvās struktūras (piemēram, Fiskālās disciplīnas padome, Saeimas atbildīgā komisija vai akadēmisko un nozaru ekspertu grupa), stiprinot uzraudzības ticamību un sabiedrības uzticēšanos rezultātiem.

Ārkārtas stratēģiskais izvērtējums tiek veikts, ja būtiski mainās Latvijas drošības vide, demogrāfiskā vai produktivitātes trajektorija, rodas fundamentāls tehnoloģisks lūzums vai citi apstākļi, kas būtiski maina stratēģijas pamatā esošos pieņemumus. Būtiskas reformas, ilgtermiņa investīcijas un politikas izvēles nepieciešamības gadījumā tiek pārbaudītas pret vairākiem Latvija2050 attīstības scenārijiem, vērtējot to noturību pret būtiskām demogrāfiskās, drošības, tehnoloģiskās, fiskālās un ekonomiskās vides izmaiņām. Latvija2050 īstenošanas uzraudzībai tiek noteikti stratēģiskie agrīnās brīdināšanas rādītāji un to pieļaujamie koridori (skatīt IX nodaļu), piemēram, demogrāfijas attīstības trajektorija,

produktivitātes konverģence ar ES vidējo līmeni, valsts fiskālās telpas izmantojums un drošības vides izmaiņas. Ja kāds no šiem rādītājiem 2 gadus pēc kārtas būtiski atkāpjas no vērtību koridora, Nacionālā attīstības padome neatkarīgi no kārtējā uzraudzības cikla veic ārkārtas stratēģisko izvērtējumu. Iepriekš noteiktas robežvērtības samazina risku, ka lēmums par stratēģijas pārskatīšanu tiek atlikts vai kļūst atkarīgs no brīža politiskās situācijas.

Pēc Latvija2050 publicēšanas tiek nodrošināta pastāvīga sabiedrības iesaiste, tai skaitā regulāri forumi, aptaujas un dialoga apļi dažādām sabiedrības grupām Latvijā un diasporā, lai stratēģija saglabātu sabiedrības atbalstu un atpazīstamību. Šī iesaiste kalpo arī kā papildu uzraudzības avots, sniedzot regulāru atgriezenisko saiti par to, vai izvēlētais attīstības virziens joprojām tiek uztverts kā pareizs, nevis tikai nodrošina formālu sekošanu rādītāju trajektorijai. Atsevišķi Latvija2050 scenāriji, stratēģiskie rādītāji un identificētie ilgtermiņa riski tiek izmantoti NAP izstrādē, vidēja termiņa budžeta plānošanā un nozīmīgāko jauno politikas iniciatīvu izvērtēšanā.

VIII Ilgtermiņa stratēģiskie projekti un reformas

Ilgtermiņa stratēģisko projektu un reformu sarakstā iekļauj iniciatīvas, kuru īstenošana pārsniedz viena Nacionālā attīstības plāna periodu, būtiski ietekmē vairāku stratēģijas prioritāšu vai attīstības virzienu sasniegšanu, prasa ilgstošu publisko vai privāto investīciju mobilizāciju un kuru nepārtrauktību nepieciešams nodrošināt pāri valdību un budžeta plānošanas cikliem

Šo projektu/reformu gaita tiks vērtēta kopā ar Latvija2050 un NAP - Saeimas pilnvaru termiņa 1. un 3. gadā

Lielākie infrastruktūras projekti	Apraksts
Rail Baltica	Eiropas standarta platuma dzelzceļa līnijas izbūve, kas savienos Baltijas valstis ar Rietumeiropu, tostarp integrējot Rīgas centru un lidostu.
Valsts galveno autoceļu pārbūve	Rīgas apvedceļa un noslogotāko maģistrāļu (piemēram, A2, A7) pakāpeniska pārveide par moderniem četrus joslus ātrgaitas autoceļiem.
Jūras vēja parki (ELWIND u.c.)	Kopīgs Latvijas un Igaunijas atjaunīgās enerģijas projekts Baltijas jūrā kopā ar sauszemes vēja un saules parku tīkla attīstību.
"Power-to-X" un ūdeņraža projekti	Zaļās enerģijas un ūdeņraža ražošanas un eksporta termināļu izveide lielajās ostās (Liepājā un Ventspilī).
Elektrotīklu modernizācija	Pārvades un sadales tīklu stiprināšana, liela mēroga bateriju uzkrāšanas iekārtu ieviešana un pilnīga integrācija Eiropas tīklos.

Svarīgākās reformas	Apraksts
Valsts pārvaldes, regulējuma un uzņēmējdarbības vides modernizācija	Iestāžu funkciju un cilvēkresursu pārvaldības principu pārskatīšana, pakalpojumu satura pilnveidošana, procesu digitalizācija un sistemātiska administratīvā sloga mazināšana, veidojot labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi.
Darbspēka un demogrāfijas politika	Mērķtiecīga prasmju pārkvalifikācija, produktivitātes veicināšana, dzimstības veicināšana, virzoties uz to, ka ikkatrā ģimenē ar bērniem ir vismaz divi bērni, mājokļu pieejamības risināšana, atbalsts bērnu attīstībai un prasmju apguvei, kvalificēta darbspēka piesaiste.
Ēnu ekonomikas apkarošana	Godīgas konkurences veicināšana, nodokļu plaisas mazināšana un neuzrādīto ienākumu īpatsvara samazināšana tautsaimniecībā.
Kapitāla tirgus attīstība	Dziļa un likvīda kapitāla tirgus izveide, paplašinot Latvijas uzņēmumu iespējas piesaistīt kapitālu un mobilizējot vietējos uzkrājumus produktīvām investīcijām tautsaimniecībā.
Ēku fonda visaptveroša renovācija	Padomju laika daudzdzīvokļu māju un sabiedrisko ēku ilgtermiņa siltināšanas un energoefektivitātes programma līdz 2050. gadam.
Ilgtermiņa ekonomikas un izglītības paaudžu maiņa	Pakāpeniska pāreja uz zināšanu un augsto tehnoloģiju (STEM, biotehnoloģijas, pētniecība) ekonomiku pilnā 15–20 gadu izglītības ciklā.
Pensiju sistēmas un demogrāfiskā pielāgošana	Sociālās drošības un senioru aprūpes infrastruktūras pārkārtošana sabiedrības straujas novecošanās apstākļos līdz 2040.–2050. gadam.
Ienācēju integrācijas sistēmas darbība un pilnveide	Integrācijas veikspēja kā noteicošais faktors imigrācijas lēmumos, sabalansējot sabiedrības, integrējamo personu, kā arī valsts un pašvaldību pakalpojumu ieguldījumus saliedētas sabiedrības noturībai. Starpinstitūciju sadarbība leM vadībā, iesaistot SIF, KM, VARAM, IZM, LM, EM, ĀM un VM, nodrošinot sistēmas nepārtrauktu darbību un pielāgošanu Latvijas mērķiem īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā.
Pārstāvnieciskās demokrātijas noturības stiprināšana	Politisko partiju savstarpēja vienošanās par pasākumu kopumu, kas palielinātu iedzīvotāju uzticēšanos politiskajām partijām no 14,9% uz 25%.
Kognitīvās apziņas aizsargāšanas sistēma	Latvijas sabiedrības spējas apzināti un kritiski uztvert informāciju un pieņemt lēmumus stiprināšana, noturot Latvija2050 trīs prioritātes ("Nepazaudēt sevi, nepazaudēt Latviju"), saistīta ar proaktīvu pieeju Demokrātijas vairoga īstenošanai.
Reģionu kultūras mantojuma objekti kā magnēts reģionālai attīstībai	Attīstīt vismaz piecus 'enkura' kultūras mantojuma objektu maršruta tīklus attālākos reģionos ar sliktāku demogrāfisko situāciju, kas rada apmeklētāju plūsmu un ap kuriem var veidoties plašāks pakalpojumu tīkls, tādējādi veicinot tūrismu, attīstot ekonomiku, kurortoloģiju, veidojot darba vietas un stiprinot vietējo identitāti

Sabiedroto militārās bāzes attīstīšana reģionos	Attīstīt divas sabiedroto militārās bāzes demogrāfiski visvairāk skartās apdzīvotās vietās Vidzemē un Latgalē, veidojot tam pakārtotu infrastruktūru un pakalpojumus (civilā infrastruktūra, izglītības iestādes, veselības aprūpes pakalpojumi utt.), lai sekmētu pastāvīgā personāla piesaisti un tādējādi nodrošinot ilgtermiņa ekonomisko ietekmi
Valsts parāda samazināšana un fiskālā spilvena veidošana	Pretcikliska fiskālā politika — ekonomikas augšupejas periodos ierobežot strukturālā deficīta pieaugumu, veidot fiskālās rezerves un samazināt valsts parāda attiecību pret IKP, nosakot vidēja termiņa parāda trajektoriju ar automātiskiem korekcijas mehānismiem.

IX Rādītāji stratēģijas īstenošanas uzraudzībai (KPI)

Šajā nodaļā apkopoti visi pie attīstības virzieniem noteiktie rezultātu rādītāji, kā arī “ātrie rādītāji”, kas sniedz agrīnu signālu par iespējamām novirzēm no stratēģijā izvirzītajiem mērķiem. Rezultātu rādītāji ļauj vērtēt sasniegto ilgtermiņā; ātrie rādītāji ļauj identificēt riskus un rīkoties, pirms tie atspoguļojas gala rezultātos.

Rādītāji rezultātu uzraudzībai

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Kopējie (Prioritātes)			
Iedzīvotāju skaits	1,87 milj. (2024)	stabilizācija ~1,77 milj.	
Latviešu valodas lietojums ikdienā mājās	62,0% (2022)	≥75%	
Produktivitāte stundā (% no ES-27 vidējā)	62,1% (2025)	≥100%	
1. Drošība			
Iedzīvotāju līdzdalība Nacionālajos bruņotajos spēkos	3%	3%	CSP, NBS
Uzticēšanās NBS, Valsts policijai un tieslietu sistēmai	62%	75%	NEPLP pētījums par Latvijas iedzīvotāju medijpratību
Noziedzīgu nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem	212,5	151,3	leM informācijas centrs
2. Paaudžu atjaunotne			
Summārais dzimstības koeficients (SDK)	1,23	1,7	
Jaundzimušo skaits gadā	11 637	~13–14 tūkst. (virs inerciālā ~10–12 tūkst. scenārija)	
Bērnu nabadzības riska līmenis daudzbērnu ģimenēs	augsts (>25%)	<15%	
Divu bērnu ģimeņu īpatsvars (dominējošā norma)	~35–40%	~45–48%	
Neto imigrācija / pamatiedzīvotāju skaits (gadā)		≤0,1%	
Studentu konversija uz darba termiņuzturešanās atļaujām		≥40%	
Latviešu valodas apguve B1+ līmenī trīs gados		≥80% TUA turētāju	
3. Izglītība un prasmes			
PISA skolēnu īpatsvars, kuri sasniedz vismaz 2. kompetences līmeni	Matemātika 78%; lasīšana 77%; dabaszinātnes 84% (2022)	≥90% katrā jomā	OECD, PISA 2022 datubāze, tabulas I.B1.2.1, I.B1.2.2 un I.B1.2.3
PISA augstu sasniegumu skolēnu īpatsvars (5.–6. līmenis)	Matemātika 6%; lasīšana 4%; dabaszinātnes 5% (2022)	≥15% katrā jomā	OECD, PISA 2022 datubāze, tabulas I.B1.2.1, I.B1.2.2 un I.B1.2.3
Profesionālās izglītības audzēkņu īpatsvars vidējās izglītības pakāpē	42% (2023, pēc OECD definīcija)	50%	CSP
Pieaugušo funkcionālās prasmes, OECD PIAAC	Pratība 248; rēķinpratība 263;	≥280 punkti katrā jomā*	OECD

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
	adaptīvā problēmrisināšana 244 punkti (2023)		
25–64 gadu iedzīvotāju līdzdalība izglītībā un mācībās pēdējo 12 mēnešu laikā	34,1% (2022)	≥70%*	EK
4. Veselība un sociālā drošība			
Nabadzības vai sociālās atstumtības risks	24,3%	< 10%	
Smagas materiālās un sociālās nenodrošinātības līmenis	6,2%	< 2%	
Ienākumu nevienlīdzība (S80/S20 vai quintile ratio)	6,7 reizes	< 4 reizes	
Veselīgas dzīves gadu skaits pēc 65 gadiem			
Novēršamu hospitalizāciju skaits			
Mirstība no pašnāvībām, atkarību izraisošo vielu izplatība			
Māsu/ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem			
5. Produktīva tautsaimniecība			
Augstākās pievienotās vērtības nozaru īpatsvars (% IKP)	~40% (2023)	65%	
Darbspēka produktivitāte (% no ES vidējā)	~65% (2023)	100%	
Eksporta tirgus daļas izmaiņas (% / 3 gadi)	-2,8% (2022– 2024)	Pieaugums	
Tirgus kapitalizācija (% no IKP)	1%	> 40%	
ĀTI neto ieplūde (% no IKP)	3,48%	> 5%	
Nodokļu ieņēmumi (% no IKP)	33,2%	> 40%	
Valsts parāds (% no IKP)	48,9%	≤ 45%	
6. Publiskā pārvalde			
Uzticēšanās: Valdībai Civildienestam Pašvaldībām	27% (2025) 37% (2025) 42% (2025) —		OECD Trust Survey 2026 Results – Latvia (2025 dati)
Vispārējās valdības izdevumi (% no IKP)	45,7% (2024)		OECD Government at a Glance indicators
Apmierinātība ar administratīvajiem pakalpojumiem	66% (2025)		OECD „Satisfaction with public administrative services – Government at a Glance indicators”
Publiskās pārvaldes efektivitāte (vērtība skalā –2,5 līdz +2,5)	0,70 (2023)		Pasaules Banka (Perceptions of public sector effectiveness, World Bank, Worldwide Governance Indicators)
7. Tehnoloģijas un digitalizācija			
Latvijas vieta NCSI (kiberdrošības) indeksā un pozīcija Baltijā	23. vieta, 85,83 p. (2025)	Top 5 globāli; 1. vieta Baltijā	
Iedzīvotāji (16–74) ar vismaz pamata digitālajām prasmēm, %	48% (2025)	> 90%	
IKT speciālisti % no nodarbinātajiem			
Augstas veiktspējas tīkla pieejamība			
Augsto un vidēji augsto tehnoloģiju produktu un pakalpojumu īpatsvars eksportā, %	12% (2023)	> 40%	
8. Inovācija			
Zinātniskais personāls, % no nodarbinātajiem pilna laika slodzēs	0,79% (2024)	1,8%	
P&A finansējums, % no IKP	0,92% (2024)	3,0%	

Rādītājs	Aktuālā vērtība	Mērķis 2050	Avots
Privātajā sektorā nodarbinātais zinātniskais personāls, % no nodarbinātajiem	0,23% (2024)	1,1%	
9. Pilsoniskā sabiedrība			
“Saliedētības radara” dinamiska, dažādu rādītāju indekss par savstarpējo sapratni	Diskusija NAP DG	pieaug	Saliedētības radars
Iesaistīšanās sabiedriskajās organizācijās, respondenti, kuri atbild “nekur”	73,4%	70,0%	SKDS
Vēlētāju aktivitāte Saeimas, pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās ciklā	Vidēji 46,74%	Vidēji 50–55%	CVK
Uzticēšanās politiskajām partijām, %	14,9%	25%	SKDS
10. Kultūra un valoda			
Lepnums par piederību Latvijai (ļoti tuvs, tuvs)	73,4 (2023)	> 76,0	Eiropas Sociālais pētījums
Profesionālās ievirzes izglītības iestāžu (bērnu mūzikas un mākslas skolu) izglītojamo skaits	27 819 (2023)	20 000	CSP
Kultūras pasākumu apmeklētība (respondentu īpatsvars, pa aktivitātēm)	77% (2024)	85%	Kultūras aktivitātes barometrs
Cittautieši Latvijā, kuri lieto medijus latviešu valodā	63% (2023)	> 68%	Latvijas fakti (NEPLP)
Rādītāji Latvijas kultūras atdeves noteikšanai	—	—	KM sadarbībā ar CSP un VK datu analītiķiem
11. Vides ilgtspēja, klimats un enerģija			
Importēto energoresursu īpatsvars (% bruto summārajā patēriņā)	45% (2024)	< 25%	LU pētījums
Atjaunīgo energoresursu (AER) īpatsvars enerģētikas sektoros, %	45,54% (2024)	> 90%	CSP
SEG emisiju apjoms (tūkst. tonnas CO ₂ ekvivalentos)	9669 (2024)	9116	CSP
Valsts “Ilgtspējīgas pārejas budžets” (% no valsts kapitālinvestīcijām)			
ĪADT pamatteritoriju kopējā platība, %	18,69% (2026)	< 20%	CSP
Bioloģiski sertificētā izmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme, % no kopējās izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes	15% (2023)	> 20%	CSP
Meža ieaudzēšana (t.sk. plantāciju mežu ieaudzēšana) (ha/gadā)	6 289 (2025)	> 6 289	CSP

Rādītāji agrīno signālu identificēšanai

Papildus iepriekš minētajiem rezultātu rādītājiem tiek uzraudzīti “ātrie rādītāji”, kas pieejami biežāk un ļauj identificēt trajektorijas maiņu, pirms tā atspoguļojas gala rezultātos. Sistēmiskie rādītāji tiek izmantoti arī kā pamats VII nodaļā noteiktajam agrīnās brīdināšanas mehānismam.

Rādītājs
Dzīvi dzimušo skaits
Neto migrācijas balance
Uzņēmēju noskaņojuma indekss (PMI)
Valsts parāda apkalpošanas izmaksu īpatsvars pret aizsardzības un sociālo izdevumu pieaugumu
NBS/Zemessardzes brīvprātīgo pieteikumu skaits pret pieejamo vietu skaitu
Jaunu ģimenes tipa mājokļu būvatļauju skaits reģionos
Pedagogu vakanču skaits un to aizpildīšanas ilgums
Gaidīšanas rindas garums pie ģimenes ārsta un uz plānveida operācijām
Jaunu uzņēmumu reģistrācijas/likvidācijas neto balance
E-pakalpojumu pieteikumu pabeigtības īpatsvars
Kritiskās infrastruktūras kiberincidentu atklāšanas un novēršanas laiks

Rādītājs
Jaunuzņēmumos piesaistītā riska kapitāla apjoms
NVO reģistrācijas/likvidācijas neto bilance un privāto ziedojumu apjoms
Latviešu valodas satura patēriņa īpatsvars galvenajās digitālajās platformās (kur dati pieejami)
AER jaudas pieslēgumu rindas garums (MW, kas gaida tīkla pieslēgumu)